

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
PEDAGOĢIJAS NODAĻA

**MARIJAS MONTESORI METODISKIE MATERIĀLI 2-3
GADUS VECIEM BĒRNIEM UZTVERES ATTĪSTĪBAI.**

DIPLOMDARBS

Autors: Iveta Gailīte

Stud. apl. Ig06042

Darba vadītāja: dr.paed. Ērika Vugule

RIGA 2013

ANOTĀCIJA

Darba nosaukums: Marijas Montesori metodiskie materiāli 2-3 gadus veciem bērniem uztveres attīstībai.

Darba autors: Iveta Gailīte

Darba zinātniskais vadītājs: dr.paed. Ērika Vugule

Darba apjoms: 44 lpp.

Bibliogrāfiskie nosaukumi: 38

Pielikumi: 28

Pētījuma mērķis: pētīt M. Montesori metodiskā materiāla nozīmi uztveres attīstīšanā 2- 3 gadus veciem bērniem.

Darba teorētiskās atziņas balstītas uz Montesori M., Draviņas K., Prudnikovas I., Helmingas H. darbiem.

Pētījumā apkopoti metodiskie materiāli, kas veicina uztveres attīstīšanu, un atspoguļo to lietderību pedagoģiskajā darbībā.

ANNOTATION

The theme of qualification work is: Maria Montessori methodical materials for development of conception for 2-3 year young children.

The author of the work: Iveta Gailīte.

Scientific work's facilitator: dr. paed. : Ērika Vugule.

The size of qualification work: 44 pages.

Bibliographical titles: 38.

Appendixes: 28.

Study objective: to investigate M. Montessori methodological material perception of the importance of the development of the 2 - 3 year olds.

Qualification work's theoretical cognitions are based on different author's investigation, such as : Montesori M., Draviņas K., Prudnikovas I., Helmingas H.

The study summarizes the methodological materials that contribute to the development of perception, and reflects the effectiveness of pedagogical activity.

Saturs

Ievads	6
1. UZTVERES JĒDZIENS PEDAGOĢISKI PSIHOĢOGISKAJĀ LITERATŪRA	8
1.1. Uztvere-viens no psihisko funkciju darbības komponentiem	8
1.2. Sajūtas-ka cilvēka uztveres pamats	11
2. 2- 3 GADU VECA BĒRNA PSIHOFIZIOĢOGISKĀS ATTĪSTĪBAS RAKSTUROJUMS.....	17
3. M. MONTESORI MATERIĀLS	26
4. MARIJAS MONTESORI PEDAGOĢISKO IDEJU UZTVERES ATTĪSTĪŠANA BĒRNIEM PIRMSSKOLAS VECUMĀ PĒTĪŠANA.....	31
4.1. Pētījuma organizēšana un metožu raksturojums	31
4.2. Sensoro prasmju novērtējums pētījums sākumā	33
4.3. Praktiskais darbs ar bērniem	37
4.4. Iegūto rezultātu apstrāde un analīze	38
Izmantotas literatūras avotu saraksts.....	45
Pielikumi	47
M. Montesori sajūtu materiāls.....	48
1. Tēma: Cilindru bloki.....	48
2. Tēma: Krāsainie cilindri.....	49
3. Tēma: Rozā tornis	50
4. Tēma: Brūnās trepes.....	51
5. Tēma: Sarkanie stieņi.....	52
6. Tēma: Krāsu tāfelītes (1., 2. Kaste).....	53
7. Tēma: Krāsu tāfelītes (3. Kaste).....	54
8. Tēma: Ģeometriskā kumode	55
9. Tēma: Taustes dēļi.....	56
10. Tēma: Taustes tāfelītes.....	57
11. Tēma: Audumi	58

12.Tēma: Svāra tāfelītes.....	59
13.Tēma: Trokšņu cilindri.....	60
Anketa.....	61
Mārītes deĵa.....	63
Mana mūzika!.....	63
Ka skan?.....	64
Kur paslēpusies tāda krāsa?.....	64
Gaisa baloni!.....	65
Sameklē pāri!.....	65
Atrod vienādos!.....	66
Liels – mazs!.....	66
Piramīda.....	66
Saliec pareizi.....	67
Lai skan!.....	67
Noslēpumainas kastītes.....	67
Jautrie rūķīši.....	68
Atrodī tādu pašu!.....	68

Ievads

Jau ar savas dzīves pirmajiem mirkļiem, bērns parāda sevi kā aktīvu subjektu, kas ne tikai atbild uz kairinājumiem, bet arī iedarbojas uz apkārtējo vidi, līdzcilvēkiem un arī pats uz sevi. Pie tam ar katru bērna dzīves dienu aktivitāšu nozīme strauji palielinās. Mazbērna vecumā bērna aktivitāte izpaužas tādējādi, ka viņš apgūst daudz iemaņu un viņam parādītas darbības. Jau mazbērna vecumā bērns mācās virzīt savu aktivitāti uz sevis pilnveidošanu. Izvirzītais un iecerētais mērķis rosina bērnu darboties. Uzmanīgi novērojot bērna izturēšanos, pedagogam rodas iespēja pārbaudīt savu izglītojošo un audzinošo iedarbību efektivitāti. Veidojamās iemaņas un darba paņēmienus nostiprinot tā, lai atkārtotos vienas un tās pašas darbības un vienāda reakcija uz tām. Attīstības procesā bērnam jāapgūst zināšanas, prasmes un iemaņas, lai viņš būtu spējīgs turpmāk tās izmantot patstāvīgi jaunās situācijās.

Bērnu vecākus ar katru gadu vairāk un vairāk ieinteresē netradicionālas metodes pedagogijā.

Humānās pedagogijas izglītības darbinieki uzskata, ka katrs bērns ir unikāls un tikai jāpalīdz viņam sevī to atklāt. Tās ir orientētas uz iedzimto īpašību atklāšanu un izmantošanu, prieku par paša eksistenci, gandarījumu par paša varēšanu un otram došanu, un motivāciju izzināt, apgūt, padarot katru lietu līdz galam.

Arī es meklējot kaut kādas jaunas idejas saviem bērniem nolēmu izpētīt M. Montesori metodisko materiālu, lai uzlabotu sava darba efektivitāti.

Mana diplomdarba tēma-

„MARIJAS MONTESORI METODISKIE MATERIĀLI 2-3 GADUS VECIEM BĒRNIEM UZTVERES ATTĪSTĪBAI”.

Pētījuma mērķis: pētīt M. Montesori metodiskā materiāla nozīmi uztveres attīstīšanā 2-3 gadu veciem bērniem.

Pētījuma objekts: uztveres attīstības īpatnības.

Pētījuma priekšmets: M. Montesori vingrinājumu metodika bērniem uztveres attīstībā.

Pētījuma hipotēze: uztveres attīstība 2- 3 gadu veciem bērniem tiek sekmēta, ja pedagoģiskajā darbībā izmanto M. Montesori vingrinājumu metodiku.

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt literatūru par sajūtām un uztveres attīstīšanu 2- 3 gadu veciem bērniem.
2. Analizēt literatūru par M. Montesori pedagoģiskām idejām uztveres attīstīšanai.
3. Pētīt bērnu uztveres attīstību pirm skolā.

Pētījuma metodes:

1. Pedagoģiski psiholoģiskās literatūras analīze.
2. Pedagogu anketēšana.
3. Pedagoģiskais novērojums

Pētījuma bāze:

1. „K” pirmsskolas izglītības iestāde;
2. „X” privāta pirmsskolas izglītības iestāde.

1. UZTVERES JĒDZIENS PEDAGOĢISKI PSIHOLOĢISKAJĀ LITERATŪRA

1.1. Uztvere-viens no psihisko funkciju darbības komponentiem

„Galvenie avoti, kanāli, pa kuriem cilvēks iegūst informāciju par apkārtējo pasauli, ir izziņas procesi. Ir vairāki ceļi kādos informācija par apkārtējo pasauli vai organisma stāvokli nonāk līdz cilvēka smadzenēm tiek pārstrādāta un apjēgta, kas dod cilvēkam iespēju orientēties kā apkārtējā pasaulē, tā arī sava organismā.”(Vorobjovs, 2000, 77). Psiholoģijā izdala šādus izziņas procesus: sajūtas un uztvere, domāšana un runa, atmiņa un iztēle. Katrs no šiem procesiem pasaules atspoguļošanā un izzināšanā izpilda savu specifisku funkciju, tiem ir savas likumsakarības un iespējas. Izziņas procesi nav izolēti – tie ir savstarpēji saistīti, bagātina savstarpējo funkcionēšanu un veido dialektisko vienotību. Sākotnējo informāciju dod sajūtas un uztvere, tālāk to apstrādā domāšana un iztēle.

Uztvere viens no svarīgākajiem izziņas procesiem. Psihologs A. Vorobjovs sniedz šādu uztveres definīciju: „Uztvere ir psihisks izziņas process, kurā atspoguļojas to priekšmetu un parādību īpašību kopums, kuri iedarbojas uz maņu orgāniem. Jāatzīmē, ka uztvere nebūt nav sajūtu summa, bet gan cilvēka sajūta atspoguļot pasauli kvalitatīvi augstākā pakāpē.” (Vorobjovs, 2000, 79).

Uztvere ir process, kurā cilvēks apjēdz un saprot lietas, notikumus un citus cilvēkus. Veids, kāda tiek uztverti citi nosaka, kā notiks komunikācija, kas veidosies starp uztvērēju un uztveramo, vai tā vispār notiks. Cilvēks nekad nav tieša kontaktā ar realitāti. Viss, ko tas pieredz, ir viņa nervu sistēmas ražojums. Nekad nav pilnīgas un precīzas sakritības starp realitāti un to, ko uztveram par realitāti, realitāte, patiesība var būt pat ļoti tālu no mūsu uztvērumiem. Kad cilvēks komunicējas ar citiem cilvēkiem, viņš atrodas jūtu, attieksmju, vērtību, motīvu un ideālu pasaulē, viņš spēlē dažādas lomas, un realitāte liela mērā ir atkarīga no mums pašiem. Kas apgrūtina un traucē uztvert realitāti tādu, kāda tā ir? Kas ietekmē cilvēka uztveri? Vai iespējams iemācīties precīzi uztvert realitāti, pareizi novērtēt cilvēkus un notikumus, izrauties no maldu un iedomu pasaules ieraugot lietu, cilvēka patieso seju un būtību?

Uztvere, percepcija-psihisks izziņas process, kas nodrošina īstenības priekšmetu un parādību atspoguļojums to veselumā, šiem priekšmetiem un parādībām tieši iedarbojoties uz

sajūtu orgāniem. Uztvere ir nepieciešams izziņas procesa nosacījums. Nozīmīga vieta uztverei ir gūtajai pieredzei, personības idejiskajai virzībai, interešu lokam, kas piešķir uztverei percepcijas raksturu. Uztvere ir aktīvs process, nevis pasīvs. Pirmās hipotēzes par uztveres

dabu radās antīkajā sabiedrībā. Lielu ieguldījumu uztveres zinātnes priekšstatu attīstībā devuši filozofi, astronomi, fiziķi, mākslinieki- Aristotelis, Dēmokrīts, J.Kepters, Leonardo da Vinči, M. Lomonosovs, H.Helmholcs u.c. (Jerāns, 1987, 184).

Uztvere-psihisks izziņas process, kas izpaužas kā tiešs īstenības priekšmetu, parādību un notikumu atspoguļojums apziņā ar redzes, dzirdes, taustes, maņu orgānu palīdzību un saistībā ar noteiktu atspoguļotā pazīšanu un izpratni. Mācību procesā svarīga loma visiem uztveres veidiem:

- redzes uztverei;
- dzirdes uztverei;
- taustes uztverei;
- bērna uztverei;
- dzīves uztverei;
- jutekliskai uztverei;
- pasaules uztverei;
- uztveres spējai (Beļickis, Blūma, 2000, 181).

Uztvere- priekšmetu, parādību, situāciju un notikumu veseluma (viengabalainība) atspoguļojums apziņā, kas nenotiek ar tiešu to iedarbību uz sajūtu orgāniem. Atšķirībā no sajūtām, kur notiek kairinātāja (stimula) kaut kādas īpašības atspoguļojums (piemēram, gaismas spilgtuma, skaņas skaļuma, spiediena stipruma u. c.) uztverei ir raksturīgs vienots stimula īpašību kompleksa atspoguļojums. Lai gan šī atšķirība ir diezgan nosacīta, jo psihiskais atspoguļojums pēc savas dabas ir polimodāns, klasiskajā psiholoģijā sajūtu un uztveres jēdzienu atdalīšana ir vispārpieņemta. Kognitīvajā psiholoģijā uztvere ir viena no informācijas pārstrādes stadijām. (Ļubļinska, 1979, 144).

Uztverei raksturīga selektivitāte (atlase, izvēle) – ar to saprotot spēju no liela kopuma izdalīt atsevišķus priekšmetus, parādības vai īpašības.

Uztveres selektivitāte atkarīga no:

- lieluma,
- apgaismojuma,
- krāsojuma,
- skaļuma,
- neparastuma.

Priekšmets, kas uztveres procesā izceļas, ir uztveres objekts, bet neskaidrais-fons. Tie var arī mainīties.

Uztveres selektivitāte ir atkarīga no cilvēka:

- psiholoģiskā stāvokļa,
- interesēm,
- vajadzībām,
- dzīves pieredzei.

Vienu un to pašu priekšmetu dažādi cilvēki var uztvert dažādi. Šādu uztveres dažādību sauc par apercepciju. Uztveres īpašības ir arī konstantums (patstāvīgums, nemainīgums). Tā ir spēja uztverē saglabāt priekšmeta formas, lieluma un krāsas relatīvu nemainīgumu, kaut arī uztveres apstākļi dažādās dzīves situācijās mainās. Konstantumu nosaka dzīves pieredze, piemēram, attēlā debesīs redzama maza lidmašīna, bet priekšplānā cilvēks. Mūsu dzīves pieredze ļauj apzināties, ka bērns tomēr ir mazāks nekā lidmašīna.

Uztveres īpašības ir arī apjēgšana un vispārināšana. Uztverto un apjēgto priekšmetu varam nosaukt vārdā un pieskaitīt pie noteiktas priekšmetu grupas. Ierindojoš objektu noteiktā grupā notiek uztveres vispārinājums. Uztveres apjēgšanā un vispārināšanā svarīgu vietu ieņem valoda un vārds. Nereti vārda nosaukts objekts mūsu priekšstatā it kā atdzīvojas, piemēram, kaut kas salds: cukurs, torte, konfekte. Nosaukts priekšmets iegūst noteiktu nozīmi un noteiktas

attiecības ar citiem priekšmetiem, tas tiek vispārināts. Vispārinājums ir uztveres augstākā apzinātā izpausme. (LR IZM, 1999, 174).

Tas, kā ko cilvēks uztver, ir atkarīgs no daudziem faktoriem. Izsalkušam cilvēkam fotogrāfija ar ēdienu šķitīs lielāka nekā kādam, kas tikko paēdis. Cilvēkus, kas mums patīk, mēdzam uzskatīt par gudrākiem, skaistākiem, nekā viņi ir patiesībā. Uztveres akcenti var radīt vairākas barjeras precīzai uztverei, uztvērējs var:

Sagrozīt realitātes uztvērumus, uztvert tikai to, ko viņam vajag, ko viņš vēlas uztvert un neuztvert, ko tas nevēlas, piemēram, nepamanīt zīmes, kas liecina par nopietnas problēmas tuvošanos.

Sagrozīt vai izfiltrēt informāciju, kas varētu apdraudēt viņa paštēlu, tādā veidā apgrūtinot papildveidošanās procesu.

Uztvert citos tās negatīvās īpašības, kas ir uztvērējā pašā, tā aizsargājot sevi un savu pašapziņu.

Uztvert un atcerēties vairāk pozitīvas īpašības kā negatīvas, idealizēt citas personas, tā sagrozot to uztvērumus.

Neuztvert to, ka kāds cilvēks šķiet simpātisks vienkārši tāpēc, ka viņš vēlas patikt, ka draudzīgums un simpātijas nav patiesas. Laipnība un draudzīga uzvedība tiek izmantotas kā daļa no pārliecināšanas stratēģijas, taču bieži tās tiek uztvertas kā norāde uz neviltotām personiskām simpātijām. (Запорожец А. В, 1986, 47).

Uztvere ir apjēgta, viengabalaina dažādu sajūtu sintēze tēla veidā, kas iegūts apkārtējās pasaules elementiem tieši iedarbojoties uz sajūtu orgāniem.

1.2. Sajūtas-ka cilvēka uztveres pamats

Uztveres priekšnosacījums ir sajūtu daudzveidība. Uztveres process noris vienlaicīgi ar sajūtu veidošanos.

Uztverot cilvēks ne tikai redz, bet arī skatās, vēro, ne tikai dzird, bet arī klausās. Lai rastos uztveres tēls sajūtu orgāni darbojas sarežģītās kompleksās sistēmās. Grūti pat uzskaitīt,

kādi sajūtu un uztveres varianti darbojas, dejojot mūzikas pavadījumā. Uztvere ietver jau pagātnes pieredzi un prasmes, tai raksturīgs vispārinājums, orientācija. Tātad te sākas saistība ar atmiņu un domāšanu, izpratni. (Lieģeniece, Nazarova, 1999, 15). Piemēram, bērns uztver māmiņu, grabulīti, pieaugušais uztver attēlus, arī laiku, telpu, kustības.

Sajūtas- objektīvs pasaules priekšmetu atsevišķu īpašību atspoguļojums, kas rodas, tiem tieši iedarbojoties uz receptoriem; pasaules izzināšanas procesa izejas punkts. Saskaņā ar dialektiski materiālistiskā atspoguļošanas teoriju sajūtas „... ir patiešām tiešais apziņas sakars ar ārpasauli, ir ārējā kairinājuma enerģijas pārvēršanās par apziņas faktu. ”Ar sajūtu palīdzību īstenojas apziņas tiešais sakars ar ārējo pasauli. I. Šečenova un I.Pavlova reflektoriskās koncepcijas ietvaros tika izdarīti mēģinājumi, kas pierādīja, ka sajūtu fizioloģiskais pamats ir reflekss, kurš ar tiešām un atgriezeniskām saitēm apvieno analizatora perifēriskās un centrālās zonas. Mūsu dienās sajūtu problemātika īpaši tiek izstrādāta sensorisko procesu psiho fizikā un dažādās fizioloģiskās nozarēs. Sajūtu daudzveidība atspoguļo apkārtējās pasaules kvalitātes daudzveidību. Sajūtas klasificē pēc vairākiem kritērijiem. Plaši izplatīta sajūtu dalīšana atkarībā no modalitātes (dzirdes, redzes, sajūtas). Vienas modalitātes ietvaros iespējama sīkāka klasifikācija (ar redzes sajūtu iegūst informāciju par priekšmeta lielumu, formu, krāsu). Nozīmīga ir arī angļu fiziologa Č. Šeringtona klasifikācija, kurš nodala trīs sajūtu pamat klases:

- ektereceptīvās,
- proprioceptīvās,
- interoreceptīvās (organiskās). (Lubļinska, 1979,124).

Interoreceptīvās sajūtas apstrādā signālus, kas nāk no kuņģa, sirds un citiem organisma iekšējiem orgāniem. Piemēram, bērns nevar precīzi pateikt, kur viņam sāp, viņš maina savu uzvedību rotaļājoties, un sāk ārstēt „saslimušo” lelli.

Proprioreceptīvās sajūtas, signalizē par ķermeņa stāvokli telpā un cilvēka balsta-kustību aparāta darbību.

Eksteroreceptīvās sajūtas atspoguļo informāciju, kas nāk no ārējās pasaules un tās var iedalīt divās grupās:

- kontakta sajūtas (garša un tauste)

- distantās sajūtas (redze, dzirde, oža) (Vorobjovs, 2000,80).

Padomju psiholoģijas pārstāvji atzina, ka sajūtas veidojas filoģenēzes procesā uz elementārās kairināmības bāzes, sākotnēji kā jūtīgums. Atšķirībā no dzīvnieka cilvēka sajūtas ietekmē viņa praktiskā darbība sabiedrības vēsturiskā attīstība. Par sajūtu kā attīstības produktu liecina fakti par jūtīguma maiņu darba procesā, kā arī priekšmetu atsevišķu īpašību uztveres atkarība no sociāli izveidotām sensoriskām īpašībām. (Jerāns, 1987, 536)

Ar sajūtu palīdzību mēs iegūstam zināšanas par priekšmeta atsevišķām iezīmēm un īpašībām, bet uztveres rezultātā tiek iegūts vienots priekšmeta tēls. Ja sajūtu orgāni nesniegtu vajadzīgo informāciju par pasauli, apzināta dzīve praktiski nebūtu iespējama. Ikviens bērns jau no dzimšanas saņem ļoti daudz informācijas par apkārtējo vidi. Cilvēka ķermenis ir veidojies tā, lai tos spētu orientēties apkārtējā vidē, pie kam šis orientācijas līmenis ir dinamisks un atkarīgs gan no apstākļiem (ārējiem stimuliem), kādos attīstās un dzīvo katrs indivīds, gan no viņa paša iekšējiem faktoriem- no viņa spējām sajūst, uztvert un saprast apkārtējo pasauli.

Sajūtas ir priekšmeta atsevišķu īpašību atspoguļojums apziņā, šiem priekšmetiem tieši iedarbojoties uz sajūtu orgāniem (analizatoriem). Balstoties uz sajūtām, veidojas pēc savas struktūras vēl citi, daudz sarežģītāki izziņas procesi (uztvere, priekšstati, domāšana, iztēle). Iziņas procesa norisē būtiska nozīme ir uzmanībai un atmiņai (Vahtere, 2006, 41). Sajūtas ir atkarīgas ne vien no smadzeņu darbības īpatnībām un cilvēka analizatoru uzbūves un daudzfunkcionālā stāvokļa, bet arī no pieredzes, profesionālām zināšanām, interesēm un citām cilvēka rakstura iezīmēm. Sajūtas var ietekmēt arī noguruma pakāpē, garastāvoklis, kādā cilvēks atrodas dažādās dzīves situācijās. Dažādu saslimšanu gadījumos sajūtas var būt iluzoras. To priekšmetu vai parādību, kuru konkrētajā mirklī mēs visspilgtāk un intensīvāk izzinām, psiholoģijā sauc par objektu. Visi pārējie mazāk skaidri uztverami priekšmeti un parādības rada fonu (Piažē, 2002, 21). Sajūtas var rasties tikai tad, ja pareizi, normāli darbojas visas galvenās analizatora daļas.

Analizatori (sajūtu orgāni) – tie ir sensorie kanāli, pa kuriem mēs saņemam visu informāciju gan par ārējo pasauli, gan par iekšējo pasauli. Atspoguļojot reālos priekšmetus un parādības, sajūtas nosacīti precīzi atveido pasauli, kura pastāv neatkarīgi no mūsu apziņas, no mums pašiem. Tātad sajūtu izcelsme un saturs ir objekta realitāte, bet pašas sajūtas ir subjektīvas. (Vecgrāve, 1996, 41). Visi analizatoru kopienas sauc par sensoro sistēmu. Atkarībā no tā, no

kurienes pienāk kairinājuma signāli, receptori un analizatori iedalās eksteroreceptoros – ārējās pasaules analizatoros- un interoreceptos- organisma stāvokļa analizatoros.

Gaņeļina S. Un Golants J. Savā darbā norāda, ka Ž. Ž. Ruso ir pirmais pedagoģijas vēsturē, kurš formulējis jautājumu par maņu orgānu attīstību – par bērna sensoros audzināšanu. Viņš ir izstrādājis mācību par bērna pašattīstību kā audzināšanas pamatu. Un norādījis, ka bērnam jādod vairāk brīvības, lai viņš skraida, lēkā un draisko, lai viņš rotaļājas, darbojas un ir nepārtrauktā kustībā, jo katram bērnam no dabas ir doti labi iedīgļi, kuru attīstība iespējama tikai tad, ja bērns aug dabiskos apstākļos, t.i. dabas klēpī. Tas nozīmē, ka audzināšanas pamats ir pats bērns, viņa dabiskās tieksmes un bērna vecuma īpatnības. Pēc Ž.Ž. Ruso domām, bērns nav viss pieaudzis cilvēks miniatūrā, viņš visu ko redz, domā un izjūt ne tā kā pieaugušie un daba vēlas, lai bērni, būtu bērni iekams kļūst par pieaugušajiem. (Gaņeļina, Golants, 1974, 75).

Humānistiskā psiholoģija balstās uz atziņu, ka patieso dzīves vērtību apgūšana un to realizēšana praktiskā darbībā ir nepieciešams cilvēka pilnvērtīgas attīstības faktors. Tās uzmanības lokā ir harmoniskas un kompetentas personības audzināšana un attīstība, kas maksimāli realizē savas potences personiskās un sabiedriskās izaugsmes interesēs (Vecgrāve, 1996, 52).

Pamatojoties uz iegūtajām atziņām, jāteic, ka V.Jonīte balstoties uz Ž.Ž. Ruso izvirzītajiem audzināšanas posmiem bērna attīstībā, norāda, ka tie tiek iedalīti četros posmos, no kuriem divi attiecas uz pirmsskolas vecumu:

- *pirmais posms* – no dzimšanas līdz 2 gadiem – fiziskās kopšanas posms.
- *otrais posms* – no 2 gadiem līdz 12 gadiem – maņu orgānu attīstības posms.

Balstoties uz šiem izvirzītajiem posmiem, jāteic, ka maņu orgānu attīstības posms sākas ar bērna valodas attīstīšanos, kad pieaug bērna spēki. Šinī posmā galvenā nozīme, pēc viņa domām, ir fiziskai audzināšanai un maņu orgānu attīstībai. Viss, kas nonāk cilvēka apziņā, tur nonāk ar jutekļu starpniecību. Lai iemācītos domāt, jāvingrina mūsu locekļi, mūsu jūtas, mūsu maņu orgāni, kas ir mūsu prāta ieroči. (Jonīte, 1997, 75). Ž.Ž. Ruso norāda, ka maņu orgānu attīstība ir svarīgākais prāta audzināšanas priekšnoteikums.

Savukārt gluži jaunu ceļu bērnu mācīšanā un audzināšanā ierosinājusi M. Montesori, kura kopjot garīgi slimos un atpalikušos bērnus, gūst atziņu, ka ceļš uz šo bērnu slimajām dvēselēm iet

tikai caur jūtām – sevišķi tausti, dzirdi utt., un, ja izdosies viņu jutekļus padarīt spējīgus uzvert iespaidus, tad arī viņu garu izdosies stiprināt. (Montesori, 1920, 16). Līdz ar to M. Montesori metodes tehniskais mērķis ir bērna fizioloģiskā un psiholoģiskā attīstība. Šo metodi viņa iedala trīs daļās:

- muskuļu vingrināšanā,
- prāta jeb jutekļu vingrināšanā jeb izkopšanā,
- valodas spēju attīstīšanā. (Jonīte, 1997, 181).

Liels uzsvars tiek likts uz nopietnu visu piecu sajūtu attīstību. Izstrādāto metodi var iztēloties kā trīsstūri; kura vienā virsotnē ir bērns, kas tiek respektēts kā personība un indivīds ar viņam piemītošajām īpašībām darbošanās ritmu un attīstības īpatnībām. Otra virsotne ir speciāli sagatavota vide, kas atbilst bērna vajadzībām un ļauj viņam apgūt lietu un parādību pilno pasauli. Un trešā virsotne ir speciāli mācīts skolotājs, kura loma ir palīdzēt attīstīt paša bērna iekšējos dotumus (Dūka, 2003, 8). Tāpēc liela nozīme tam, lai bērns pirmsskolas iestādē justos labi un lai sekmīga būtu viņa personības attīstība, ir pirmsskolas skolotājam kā personībai. Humānajā pedagogijā skolotāja personībai izvirzītas īpašas prasības:

- augsta pašvērtība;
- savas pieredzes pārdzīvojums;
- domāšanas elastība;
- emocionalitāte;
- silta attieksme pret bērnu (Lublinska, 1979, 14).

Lai atvieglotu skolotāju darbu un palīdzētu pilnveidot skolotāju profesionalitāti, V. Jonīte norāda uz M. Montesori izstrādāto didaktiski sensoro materiālu, ar kuru palīdzību var attīstīt un nostiprināt dažādas bērna maņas. Maņu attīstīšanā tiek akcentēta viena maņu orgāna darbība, pārējās tobrīd it kā neievērojot. Tas tādēļ, lai iespaids būtu spilgtāks. Līdz ar to M. Montesori lielu uzvaru liek uz rotaļāšanos agrīnā bērnības vecumposmā un kā piemēru var minēt rotaļāšanos ar koka rotaļlietām, jo ar to palīdzību bērns apgūst pasauli visā tās sarežģītībā – no vienkāršajām līnijām, priekšmetu izliekumiem līdz komplicētām formām. Ar šo pašu rotaļlietu starpniecību bērns no konkrētās uztveres pāriet uz abstrakto. (Jonīte, 1997, 183).

Runājot par bērnu sensomoto attīstību, jāuzsver, ka savos darbos I. Puškarevs izstrādājis atziņas par bērnu sensomoto attīstību, kuras balstās uz Ž. Piažē teoriju, kurā autors norāda, kā

bērns sāk saskaņot un koordinēt sensoro (sajūtas) uztveri un motorās (kustību) atbildes reakcijas, tā iedarbojoties uz vidi, reizē to izzinot. (A. Lublinska pēc I.Puškareva) (Lublinska, 1979, 56).

Sensoro spēju attīstība pirmsskolas vecuma bērniem ir viens no pamata stūrakmeņiem personības attīstībai. Līdz ar to autore turpmākajā apakšnodaļā vēlas uzsvērt jaunākā pirmsskolas vecuma bērnu attīstības raksturojumu, lai radītu izpratni par bērna personības attīstību.

2. 2- 3 GADU VECA BĒRNA PSIHOFIZIOLOĢISKĀS ATTĪSTĪBAS RAKSTUROJUMS

Lai runātu par vecumposmu periodizāciju, jānoskaidro, kas ir vecumposms. Tas ir laika nozīmē nosacīti ierobežota psihiskās attīstības stadija, kam raksturīgs ar individuālajām atšķirībām nesaistītu fizioloģisko un psiholoģisko pārmaiņu kopums (Ģimenes enciklopēdija 1, 1989, 332). Personības attīstības ceļš ir garš un sarežģīts, tā sāk veidoties un izpausties dzīves trešā gada beigās, kad bērns, realizējot savas vēlmes, sāk ņemt vērā sociālos apsvērumus (prasības, noteikumus, cerības). Parasti par personības attīstību sāk runāt „trīsgadīga bērna krīzē”, kad bērns sāk aktīvi pretoties pieaugušā mēģinājumiem viņu vadīt. Tomēr visvairāk par personības attīstību ir iespējams pateikt tad, kad indivīdam nākas atteikties no patīkamām un pieejamām lietām (Pestalocijs, 1966, 102). Pie personības attīstības faktoriem psihologi pieskaita vajadzības pēc jauniem iespaidiem un vajadzības pēc saskarsmes jeb vajadzības pēc emocionālā kontakta. (Svence, 1999, 23). D. Lieģeniece atsaucoties uz L. Božovičas izstrādāto bērna personības attīstības teoriju atzīmē, ka jau otrajā dzīves gadā veidojas pirmie personības jaunveidojumi – motivējošie priekšstati. Iestājoties trīs gadu krīzei, par personisko jaunveidojumu kļūst sistēma ES un tās radītā vajadzība pašdarboties Ē. Eriksons, kā norāda D.Lieģeniece, ir izdalījis astoņas personības attīstības stadijas, no kurām uz jaunāko pirmsskolas vecumposmu attiecināma otrā stadija – no 2 līdz 3 gadu vecumam – bērniem par vadošo kļūst vēlēšanās paust patstāvīgumu, rodas apņēmīgums vai kauna un šaubu izjūta (Lieģeniece, 1984, 25).

Psihologi par agrīno bērnību sauc bērna attīstību no 1 – 3 gadu vecumam. Šim periodam jāveltī vislielākā uzmanība, jo šajā laikā sāk attīstīties bērna personības galvenās kvalitātes, tādas kā ES koncepcija, pašvērtējums, saskarsmes prasmes un iemaņas, sociālās lomas uz atdarināšanas un empātijas pamata, kā arī priekšmetu funkcionālā apguve, priekšmetu nosaukumu apguve, egocentriskās runas apguve. (Svence, 1999, 13).

Runājot par bērna personības attīstību, jāteic, ka arvien nozīmīgāka mūsu sabiedrībā tiek popularizēta ideja par harmoniskas un vispusīgas personības attīstību, līdz ar to jāteic, ka harmoniski un vispusīgi attīstīta personība ir cilvēks, kas saskaņo savas individuālās dzīves, gan sabiedriskās dzīves vajadzības. Viņa vispusīgā attīstība ir fiziskās, psiholoģiskās un sociālās attīstības līdzsvars. (Švarca, 1997, 41).

Fiziskā attīstība. Kā uzskata ievērojamie psihologi kā S.Rubinšteins, L.Vigotskis, D.Elkoņins, A. Ļubļinska u.c., spēle, rotaļa ir bērnu darbības vadošā forma. Rotaļājoties bērni apgūst daudz jaunas iemaņas, taču salīdzinoši ātri izveidojušās iemaņas nav noturīgas, nepieciešama bieža to nostiprināšana. (Eksperimentālā audzināšanas un mācību programma bērnodarziem, 1990, 6). Rotaļās bērnam ir iespēja attīstīt kustības, fiziskā un garīgā darba spējas, fiziskās īpašības – veiklību, ātrumu, izturību u.c. „Bērns grib visu to, kas viņā rada spēku un ka viņam dod izjūtas, ka viņš kaut ko spēj.” (Nefjodova, 2002, 93). Līdz ar to bērna darbības rezultātā koordinētākas un mērķtiecīgākas kļūst bērna kustības. Attīstās vēlēšanās atdarināt imitāciju kustības. Pilnveidojas pamata kustības. Parādās elementārs ritmiskums kustībās. Bērni maina ritmu un kustības virzienu, neuzgrūžoties cits citam. Triju gadu vecumā bērnam rodas vajadzība darboties kā pieaugušajam. Atdarināt pieaugušā darbu bērns uzsāk otrā dzīves gada beigās līdz četrus gadus vecumam. Turpinās samērā intensīva, kaut arī nedaudz palēnināta, salīdzinājumā ar iepriekšējo vecumu, bērna fiziskā un psihiskā attīstība. (Eksperimentālā audzināšanas un mācību programma bērnodarziem, 1990, 6).

Runājot par pašapkalpošanās prasmēm, trīsgadīgi bērni prot patstāvīgi apģērbties un noģērbties, kaut arī bieži jauc secību un kārtību, piemēram, var uzģērb biksītes virs kleitiņas, nepareizā kājā uzvilkt kurpi. Prot patstāvīgi mazgāt rokas un seju, ēst ar karoti un dakšīņu, kaut arī ēšanas laikā bieži novēršas no ēšanas procesa. (Eksperimentālā audzināšanas un mācību programma bērnodarziem, 1990, 9).

Sociālā attīstība. Bagātāka kļūst bērna emociju izpausmes formas: mīmika, žesti, intonācija, ko bieži atdarina. Pēc savas iniciatīvas izrāda pozitīvu attieksmi pret vienaudžiem, apmīļo, palīdz, kopā izdara utt. Bērniem šajā vecumā ļoti nepieciešama uzmanība, maigums. Atklāti izrāda apmierinātību, prieku un sarūgtinājumu, samulsumu, pieķeršanos, atsaucību, apvainojumu, bailes, taču emocijas šajā vecumā ir īslaicīgas, nenoturīgas (Eksperimentālā audzināšanas un mācību programma bērnodarziem, 1990, 6).

Bērna normālai attīstībai šajā posmā ir ļoti nozīmīga vecāku attieksme un rīcība. Dzīves procesus ietekmē pašu aprūpētāju paškontroles līmenis, proti, cik lielā mērā viņi ir izturēti, pacietīgi vai nepacietīgi, saskaroties ar savu bērna nelīdzsvarotām, nevienmērīgām jūtu, domu un uzvedības izpausmēm. Svarīgi ir arī, cik daudz laika un pūļu pieaugušie velta saskarsmei ar bērnu

(Zelmenis, 1991, 4). Bērns, pašam neapzinoties, nemitīgi pieprasa saskarsmi ar pieaugušo. Īpaši, kad bērns ir iemācījies staigāt, runāt, nemitīgi vēlas visu zināt. (Svence, 1999, 34). Zinātkāres

apmierināšanai un informācijas iegūšanai, bērni uzdod pieaugušajiem daudz jautājumus – kā? Kur? Kāpēc? Bērnu interesē viss, ko dara pieaugušais, ir vēlēšanās iesaistīties viņu darbības procesā. Pieaug interese par apkārtni, kas pārvēršas par īpašu darbības veidu – novērošanu. Vērojot bērns sasaista redzamo ar agrāk gūtajām zināšanām un izsaka primitīvus secinājumus. (Eksperimentālā audzināšanas un mācību programma bērnodarziem, 1990, 7).

Rotaļa ir līdzeklis, kas palīdz bērniem sevi pārbaudīt un parādīt, ko viņi zina. Tā palīdz bērnam ielūkoties savā un citu uzvedībā, iemāca, kā izturēties vienam pret otru. Viņi mācās dramatisēt, parādot konflikta vai sadarbības situācijas. To var uzskatīt arī kā līdzekli drošības izjūtas izraisīšanā, piemēram, tas varētu būt tādās rotaļu situācijās, kur bērniem jāizvairās no pāri darīšanas citiem bērniem (Dzintare, Boša, 1997, 20).

Šajā vecumā bērnu runa papildina simboliskā darbība, jo bērns dažādām lietām piešķir simbolisku nozīmi, balstoties uz viņa pieredzi (piemēram, koka klucītis kalpo kā maize, zīmulis kā termometrs.) Simboliskā darbība bērnam šajā vecumā atspoguļojas arī viņa zīmējumos – piemēram, lūdzot bērnam uzzīmēt koku, bērns sastrīpo lapu, savelkot horizontālas un vertikālas līnijas, uzskata, ka koks ir uzzīmēts.

Šajā vecumā bērniem patīk rotaļāties un viņi tās arī paši izgudro. (Koļesņikovs, 1999, 17). Līdz ar to, tas veicina saskarsmi starp vienaudžiem un saskarsmi sabiedrībā kopumā. Bērni savā rotaļas darbībā nonāk saskarsmē ar citiem (pieaugušo un bērniem) un viņš eksperimentē, pārbauda, kāda viņa rīcība tiek pieņemta, kāda noraidīta.

Psihiskā attīstība. Bērnam pirmsskolas vecumā ir grūti sevi vērtēt. Viņa kopējā pasaules izjūta, emocionālais stāvoklis piepilda viņu visu. Bērns šajā vecumā vēl nevar palūkoties uz sevi no malas, no citu cilvēku viedokļa. Ja bērnam ir labas attiecības ar citiem bērniem, tad šo emocionālo stāvokli pavada labas emocijas. Negatīvas emocijas savukārt sašaurina apziņas loku, samazina arī spējas uzmanību koncentrēt un sadalīt.

Divu līdz četrus gadu vecumā bērniem ir raksturīgs atdarināšanas reflekss, jo vēl nav attīstīta loģiskā domāšana un vērtību kritēriji. D. Lieģeniece, atsaucoties uz D. Elkoņinu, norāda, ka agrīnajā bērnības vecumposmā vadošā darbība ir priekšmetiskā manipulācija, kas virzīta un

lietu un priekšmetu izzināšanu. Attīstās izziņas procesi, un kā jaunveidojums psihologs min runu un uzskatāmi tēlaino domāšanu (Suruda, 2001, 46). Savukārt G. Svence uzsver, ka agrīnās bērnības vecumposmam jāvelta liela uzmanība, jo šajā laikā sāk attīstīties bērna personības galvenās kvalitātes, tādas kā ES koncepcija, pašvērtējums, saskarsmes prasmes un iemaņas, sociālās lomas un atdarināšanas un empātijas pamata, kā arī priekšmetu funkcionālā apguve atbilstoši sociālajām semiotiskajām nozīmēm, priekšmetu nosaukumu apguve, egocentriskās runas apguve.

D. Lieģeniece norāda, ka bērna uzvedības motivācija agrīnajā bērnībā vēl nav izveidota. Viņa darbības un rīcības izraisās neapzināti, to pamatā ir jauni iespaidi, kustību aktivitāte, tieksme pēc patstāvības, saskarsme ar pieaugušajiem, dabiskās iekšējās vajadzības, kuras bērns pats jau mēģina patstāvīgi apmierināt. Bērns atrodas ārējo iespaidu varā, viņa vēlmes un jūtu izpausmes ir nenoturīgas. Attīstoties bērna patstāvībai, it īpaši trīs gadu vecumā, parādās viņa vēlēšanās apliecināt savu ES. Šī vēlēšanās norāda uz apzinātās uzvedības iedīgļu parādīšanos (Skrūzmane, 2006, 16). Apmēram trešajā dzīves gadā bērnam attīstās pētnieciskā darbība (vēlēšanās apskatīt, aptaustīt, iebāzt mutē, pagaršot). Autore piekrīt A. Vecgrāves uzskatam, ka bērna sevis apzināšanās, sava ES attīstība veidojas pakāpeniski. Iesākumā – uzzinot, ka viņš nav mātes daļa, paralēli – atklājot savas rokas, kājas, kustību iespējas, lietu un cilvēku pasauli savā apkārtnē. Bērna kustību pārvaldīšana attīstās virzienā no galvas līdz kājām. (Veics, 1997, 18).

Bērns agrīnās bērnības periodā mācās pēc parauga un atdarināšanas principa. Mazie nepārtraukti mācās un pēta, un viņus piesaista lietas, kas ir iespējami noderīgākas, lai mācītos. Bērni neizšķiež enerģiju, atkārtoti pētot redzētus priekšmetus, bet dod priekšroku tiem, kurus spēj vadīt. (Džonstone, 2006, 87). Pieaug uztveres spējas pret dažādiem mākslinieciskās formas, ritma elementiem, dzejas skanējumu. Tas izpaužas vēlmēs klausīties dzejoļus, tautas dziesmas, pasakas, atkārtot tās, atdarinot pieaugušā intonāciju. (Eksperimentālā audzināšanas un mācību programma bērnodarziem, 1990, 10).

Agrīnās bērnības vecumā notiek pāreja no konkrētas domāšanas uz tēlaino. Uzskatāmi konkrētā jeb uzskatāmi darbīgā domāšana bērniem dominē, bērns uztver, iegaumē un izprot to informāciju, kuru iegūst caur sajūtām – redz, dzird, pagaršo, aptausta, nespēj abstrahēt un vispārināt (Suruda, 2001, 69).

G. Svence raksta, ka agrīnās bērnības vecumā liela ietekme ir pieaugušā vērtējumam – nosodījumam, kritikai, uzslavām, kas ietekmē bērna pašvērtējumu. Šajā vecumā veidojas emocionālā pieredze, sajūtu attīstība notiek vienlaikus ar uztveres attīstību. Jaunākajā vecumā bērni intensīvi apgūst runu, norisinās jutekliski tēlainā pasaules izzināšana. Bērniem ir netīšā uzmanība, ko izraisa spēcīgs kairinātājs: spilgtas, neparastas lietas. Uzmanība ir nenoturīga, koncentrēšanās spēja ir vāja, jo nespēj sadalīt un nostabilizēt uzmanību. Psihologe G. Svence atzīmē, ka bērniem jaunākajā vecumā intensīvi attīstās kustību atmiņa (pārnēsā, ripina, ieliek, atver, izvelk, aizver). Bērni sāk runāt īsos teikumus, paplašina vārdu krājumu, uzdod jautājumus un atdarina skaņas (Svence, 1999, 68).

Aplūkojot dažādas psihologu izstrādātās bērnu vecumposmu teorijas varam secināt, ka:

- bērni šajā attīstības posmā intensīvi uztver visu apkārt notiekošo;
- sāk apzināties savu ES;
- agrīnās bērnības vecumposmā bērni rotaļās izdzīvo savas problēmas un jūtas;
- rotaļa ir bērnības valoda, kurā var redzēt un dzirdēt visu par ko uztraucas, pēc kā ilgojas, uz ko dusmojas bērns;
- sajūtu attīstība notiek vienlaikus ar uztveres attīstību.

Bērnā veidojas zināma pieredze – aktīvi „strādājot” domāšanai, notiek zināšanu un pieredzes integrēšanās – viņš rada, fantazē, tā izveidojot tēlaino rotaļu pasauli, kas katram bērnam ir atšķirīga.

Agrīnās bērnības perioda beigās – 3 gadu vecumā – veidojas spējas vispārināt, atrast jaunas asociācijas starp jau zināmo priekšmeta funkciju vai nozīmi un jauno. Notiek pāreja no uzskatāmi konkrētās domāšanas (izprot tikai to, ko redz, aptausta, kas ir bijis pieredzē) un tēlaino. Runu veido teikumi, bērni sarunājas, bet ne vienmēr atbild. Trīs gadu vecumā bērna atmiņa, uztvere, uzmanība un domāšana iegūst vairāk pieaugušiem cilvēkiem raksturīgu īpatnību, nekā tas bija līdz šim, bērns iemācās izziņas procesus izmantot aktīvi – pats savu „iekšējo shēmu” kontekstā, ko pauž runā un saskarsmē. (Svence, 1999, 62).

Trīsgadīga bērna attīstībā vērojams krīzes periods, ko psihologi saista ar „ES pats!” Parādīšanos bērna runā un apziņā. Bērna runā tas izpaužas dažādi – “ES pats!”, “Es gribu!”, “Es

nedarīšu!”, “Mans!”, “Man!” utt. Psihiskā attīstība raksturojas ar aktīvu virzību uz darbību izpildi bez pieaugušā palīdzības, t.i., tieksmi pēc patstāvības. Pašapziņa ir bērna attieksme pret sevi – kādu viņš sevi redz savā ES spogulī. Tā ietekmē arī bērna darbības rezultātus. (Lieģiniece, 1995, 8).

Bērnu vecums no dzimšanas līdz 3 gadiem ir viens no nozīmīgākajiem, unikālākajiem, svarīgākajiem vecumposmiem bērna turpmākajā attīstībā. (Skrūzmane, 2006, 83). Šis periods saistās ar grūtībām audzināšanas darbā, jo parādās bērna egoisms, spītība, nepaklausība un pretošanās pieaugušo norādījumiem un prasībām. Bērns pārkāpj aizliegumus un barjeras. Šis periods ir jaunas pakāpes sasniegšana personības attīstībā, cilvēka psihē notiek pārmaiņas. Šī krīze, tāpat kā jebkura cita krīze personības attīstībā, var norisināties mierīgi vai vētraini. (Lieģiniece, 1984, 68). Ja bērns tiek pastāvīgi apturēts uz katra soļa, viņš noslēdzas sevī, un tā var rasties mazvērtība, nerealizēts, nepilnveidots bērna ES. (Skrūzmane, 2006, 29). Bērna attieksme pret sevi izpaužas viņa pašnovērtējumā un pašpieņemšanā. Bērns pieņem sevi neatkarīgi no savām īpašībām – pārsvarā pozitīvi. (Lieģiniece, 1995, 23). Lai bērnam veidotu augstu pašnovērtējumu, pirmkārt, nevajag viņam izvirzīt pārāk augstas, neizpildāmas prasības. Otrkārt, bērns jāuzklausā un viņa problēma jāuztver nopietni. Treškārt, centieties bērnu nepārslavēt. Ceturtkārt, nekad nesalīdziniet bērnu ar otru. (Veics, 1997, 93). R. Špalleka uzskata, ka šai vecumā sodi neveicina personības attīstību. Tieši pretēji, tie var radīt personības lūzumu un bezgribas būtnes veidošanos. Kaut arī bērnu nevajadzētu sodīt, tomēr viņam jau šajā vecumā jābūt, ka viņš ne visu drīkst un ne visu var panākt. (Špalleka, 1998, 13). Nekādā situācijā nedrīkst bērnu apvainot, noniecināt, pazemot. Ir skaidri jānodala personība no cilvēka rīcības, darbības un tās izraisītām sekām. Ja nepieciešams, var un vajag kritizēt nevis personību, bet tādu vai citādu bērna rīcību vai tās rezultātā radušās sekas. To darot pieaugušajam vislabāk runāt par savām izjūtām, pārdzīvojumiem, kas radušies saistībā ar notikušo (Zelmenis, 1991, 6). Kā norāda O. Neļjodova, tad jau J. H. Pestalocijs savos darbos pārliecinoši pierādījis, ka katrs bērns ir audzināms kā ne ar vienu nesajaucama individualitāte, atbilstoši savu spēju un dotumu būtībai. (Neļjodova, 2002, 138).

Vecums par bērnu pastāsta ļoti daudz ko, bet jebkurā trīsgadīgo bērnu grupā ir liela atšķirība spēju un darbošanās veidu ziņā. Daudzi no viņiem darbosies kā tipiski divgadīgie, daudzi kā četrgadīgie, bet vairākums pa vidu starp abiem vecumiem. (Golubina, 2007, 40).

Bērni 2 – 3 gadu vecumā sāk apzināt sevi kā personu „ES”. Atstāj zināmu brīvību viņa pētījumiem – kļūst liels, patstāvīgs. Piedalās mantu kārtošanā, palīdz mājas darbos. Patīk kāpt, lēkt, slidināties no slidkalniņa un skriet, bumbu mest un ķert. Atklāj iztēli zīmējot, līmējot, atšķir un šķiro priekšmetus. Svarīgi sarunā ar bērniem bagātināt vārdu krājumu – tagad, vakar, blakus, vidū... Pievērst uzmanību putnu dziesmām, debesīm, skudrai, naktij, sniegpārslīņai... un citām dzīvām un nedzīvām radībām dabā. Šajā vecumā bumbu izmanto, lai veicinātu domāšanu, atšķirt un pazīt lielumu. Ar dažāda lieluma un krāsu bumbām var veicināt redzes, taustes sajūtu attīstību. Var mudināt mazo bumbu ripināt cauri vārtiņiem, bērns atklāj, ka bumba nekur nepazūd, bet gan nav redzama. Bērns cītīgi lieto valodu, lai palīdzētu pats sev veidot jēdzienus, kuri ir ļoti personiski. Šajā vecumā bērni spēj sagrupēt priekšmetus, kuri ir līdzīgi pēc atsevišķas uzkrītošas pazīmes, kā arī spēj sakārtot priekšmetus rindās. Ja bērnam ļauj veikt patstāvīgi to, kas ir viņa spēkos, nesteidzina, nekritizē, tad rodas izjūta, ka viņš pārvalda savas kustības un apkārtni. V.Vorobjovs uzsver, ka pirmskolas vecumā bērnam pilnveidojas visa maņu orgānu sistēma, taču vadošo vietu pasaules atspoguļošanā ieņem redze un dzirde. Dažādas rotaļas, konstruēšana, veidošana un zīmēšana sekmē intensīvu redzes, dzirdes, kustību sajūtu attīstību un nodrošina bērna sagatavošanu mācībām. (A. Zilītis pēc V.Vorobjva) (Zilītis, 2001, 85).

Izpēte ir bērna sensoriskās audzināšanas metode, kuras gaitā bērni apgūst prasmi uztvert tādas priekšmetu un parādību īpašības, kā lielums, forma, telpiskums, krāsa, cilvēku valodas skaņas un mūzikas skaņu īpatnības. Produktīvo darbību var organizēt dažādi – apgūt dažādas iemaņas zīmēšanā, veidošanā, konstruēšanā, vai iegūt prasmi uztvert, salīdzināt, vispārināt. (Sensoriskā audzināšana bērnudārzā, 1986, 70).

Atmiņa – psihisko norišu kopums, kas nodrošina informācijas radīto, pieredzē gūto domu, tēlu, kustību utt. Iegaumēšanu, saglabāšanu un atjaunošanu apziņā un aizmiršanu. Laba atmiņa ir mācīšanās un personības harmoniskas attīstības priekšnoteikums. Netīšā atmiņa, operatīvā atmiņa, redzes atmiņa, tīšā atmiņa. Atmiņa nodrošina informācijas radīto pieredze, gūto domu, tēlu, kustību attīstību, iegaumēšanu un atjaunošanu atmiņā. (Ģimenes enciklopēdija 1, 1989, 19). Atmiņa ir visas garīgās dzīves pamata nosacījums, tā ir spēja iegaumēt, saglabāt un vajadzīgā brīdī atjaunot gūtos iespaidus. Pirmskolas vecumā visintensīvāk attīstās tēlainā atmiņa. Tai ir liela nozīme intelektuālajā attīstībā.

Uzmanība ir gribas process, nevienu darbību, rotaļu vai uzdevumu nevar veikt bez uzmanības. Par uzmanības pamatu tiek uzskatīta interese. Taču uzmanība ir individuāli nosacīta, tā ir atkarīga no CNS darbības īpatnībām, no fiziskā un emocionālā stāvokļa.

Reaģējot uz vides kairinātājiem, bērns eksperimentē, atkārto sev patīkamas darbības. Viņa reakcijas kļūst aizvien sarežģītākas. Bet sensormotorās stadijas beigās bērns simboliskā līmenī sāk jau risināt problēmas, piemēram, spēj atrast paslēptus priekšmetus. Kustību aparāts un kustību spējas var attīstīties tikai darbībā. Bērnim ir jābūt iespējām kustēties, darboties, mācīties satvert priekšmetus u. tml. Cieši saistīta ir motoriskā un psihiskā attīstība. (Puškarevs, 2001, 34). Bērnim pieaug uztveres spējas pret dažādiem mākslinieciskās formas, ritma elementiem, dzejas skanējumu. Tas izpaužas vēlmēs sensorisku klausīties dzejoļus, tautas dziesmas, pasakas, atkārtot tās, atdarinot pieaugušā intonāciju (Eksperimentālā audzināšanas un mācību programma bērnodarziem, 1990, 32). Šajā vecumā bērns mācās atšķirt krāsas un skaņas. Bērnim jārada iespēja klausīties skaņas, atšķirt tās no klusuma. Tā attīstās jūtība uz skaņas kairinātājiem. Agrīnajā bērnībā bērns jāradina un jā māca uztvert dabas skaņas- vēja šalkas, viļņu čalas, putnu dziesmas, bet mūzikai jā sākas ar mātes šūpuļdziesmu zīdainim. Jāattīsta jūtība arī pret krāsas un gaismas kairinātājiem. (Puškarevs, 2001, 34).

Mazbērna sensorā attīstība – tā ir viņa attīstības uztveres un formēšanas saprašana par priekšmetu ārējām īpašībām, to formu, krāsu, lielumu un izkārtojumu telpā, smaržu, garšu utt. (Дубровина, 2001, 3).

Sensorā attīstība ir pilnvērtīgas uztveres formēšanas pamats. Bez pilnvērtīgas un pastāvīgas orientēšanās priekšmetu ārējās īpašībās agrīnā bērnībā nevar iegūt izpratni par apkārtējās pasaules parādībās, par zinātnisko izpratni, kuru formulēšana arī nosaka skolas mācīšanas pamatu.. Tādā veidā matemātikas nodarbībās mazbērns iepazīsies ar ģeometriskām figūrām un ķermeņiem, kuru būtiskā īpašība ir to forma, lielumi, skaits, un kuru noteikšana arī tiek saistīta ar precizitāti un pareizību.

Agrīnās bērnības vecumā pirmsskolas iestādē ir nepieciešama bērna sensorā audzināšana – bērnu mērķtiecīga un plānota iepazīstināšana ar cilvēces sensoro kultūru. Pirmkārt – tā ir viņu iepazīstināšana ar sensorajiem etaloniem – priekšmeta ārējo īpašību vispārpieņemtajiem piemēriem. Par sensoriem – etaloniem tiek uzskatīti:

- krāsa – septiņu krāsu spektrs;

- forma – pamata ģeometriskās figūras;
- lielums – mēru metriskā sistēma;
- valoda – pamata fonēmas;
- mūzika – nošu rinda;
- garša – četras pamatgaršas;

Sensoro – etalonu apgūšana, kā norāda pētnieki, notiek to izmantošanas procesā kā līdzeklis vielu un priekšmetu novērtēšanā. Tas tad arī sastāda bērna sensorās attīstības pamatu (Дубровина, 2001, 5 – 8). Sensorā attīstība nosaka bērna prāta attīstību, bet no otras puses, tai piemīt svarīga patstāvības nozīme, jo tā ir jebkura veida darbības sastādošā daļa: rotaļas, mācības, radošās veidošanas darbi.

Visu šo ceļu bērns iziet uz manipulācijas ar priekšmetiem un to īpašībām pamata. Manipulācijas darbošanās pamata otrajā un trešajā dzīves gadā parādās jaunveidojumi, kas ir saistīti ar runu. Runa aizved visus attīstības procesus uz kvalitatīvi jaunu līmeni. Lielas izmaiņas notiek arī uztveres veidošanā. Priekšmeti un to īpašības vispārinās mazbērna apziņā un tiek apkopoti zem vienotas vārda-izpratnes.

Sensorā un runas attīstība notiek vienlaicīgi. Jo bagātīgāka ir mazbērna sensorā pieredze, jo labāk attīstās viņa runa, un katrs jauni izdzirdētais un nesaprotamais vārds piespiež mazbērnu izzināt apkārtējo pasauli. „Iepazīstināt bērnus ar sensorajiem etaloniem – tas nozīmē arī organizēt mazbērnu vārdu atcerēšanos, kuri apzīmē priekšmetu pamatīpašību daudzveidību. Vārda nosaukšanu fiksē sensorais etalons, nostiprina to mazbērna atmiņā, padara tā pielietojumu vairāk apzinātu un tiešu.” (Zilītis, 2001, 85). Uz šī pamata veidojas arī vārdu savienojumu kā sadalītu un tiešāku, nekā vārds, priekšmeta nosaukumu izmantošanas zināšanas,

Otrā un trešā dzīves gadā veidojas patstāvība, kurā attīstās bērna balsta un kustību aparāts. Bērns mācās staigāt un darboties, cenšas būt neatkarīgs, tāpēc svarīgi šajā laikā neapspiest bērna patstāvību, kā arī lieto vārdu savienojumus darbojoties sakārtotā vidē. I. Puškarevs savos darbos balstās uz vairākiem korifejiem, kas izvirzījuši savas teorijas bērna personības attīstībā. Autors apskata bērna attīstību pēc Ļ. Vigotska, kur liela loma ir sociālajai videi un individuālajām īpatnībām. Pirmajā dzīves gadā tā ir uztvere ar emocionālu nokrāsu. Otrajā un trešajā gadā bērns intensīvi apgūst runu, kuras laikā bērnam rodas dažādas vajadzības un intereses, kuras ir jāapmierina. (A. Lublinska pēc I. Puškareva) (Lublinska, 1979, 38).

3. M. MONTESORI MATERIĀLS

Marija Montessori – Itālijā pirmā sieviete ārste ar doktora grādu, izcilā pedagoģe – savu darba gaitu sākumā, strādājot vājprātīgo iestādē Romā, ieraudzīja garīgi slimus bērnus, kuri tika turēti cietuma apstākļos, un vienīgais cilvēks, ko šie bērni redzēja, bija ēdiena pienesēja, kura ar riebumu stāstīja Montessori par to, ka bērni maizi vispirms saveļ bumbiņās un tikai tad to apēd. Vērojot bērnus, Montessori nonāca pie secinājuma, ka ne jau maize ir bērniem svarīga, viņiem nebija ar ko spēlēties, un maize bija vienīgais ar ko spēlēties. Turpmāk Montessori pievērsās darbam ar garīgi slimiem bērniem. Viņa, iepazīstoties ar franču ārsta – psihologa E. Segena darbiem, balstoties uz J. H. Pestolocija un F. Frēbeļa atziņām un, turpinot šo vadlīniju, izstrādā un pielieto darbā ar garīgi atpalikušiem bērniem dažādus didaktiskos materiālus, kas vēsturē iegājuši ar nosaukumu „Montessori zelta materiāls”. Viņas audzēkņi 1900. gadā Romā olimpiādē gūst labākus panākumus gan lasīšanā, rakstīšanā, gan rēķināšanā, nekā parasto skolu audzēkņi. (Montessori M, 2001.,7).

Montessori, „brīvās audzināšanas” ideju paudēja, savu metodiku gribēja izveidot, pamatojoties uz bērna novērošanu dabiskos apstākļos, saprotot bērna tādu, kāds viņš ir, nevis kādam viņam būtu jābūt pieaugušo acīs.(31,7).

1907. gadā Montessori atver „Bērnu māju” (Casa dei Bambini), lai dzīvē varētu pārbaudīt savas atziņas. Viņa nepārtraukti eksperimentēja ar materiālu, nepārtraukti to pilnveidojot.

Montessori ir pētījusi bērna attīstību un aprakstījusi to savā darbā „Bērna prāts”. Par svarīgāko posmu cilvēka attīstībā Montessori uzskata laiku no dzimšanas līdz sešu gadu vecumam. Pie kam nepieciešams atcerēties, ka prāta attīstība sākas ne jau universitātes sienās, bet no dzimšanas momenta un visintensīvāk tā notiek pirmajos trīs dzīves gados. Tieši šīnī periodā, vairāk nekā jebkurā citā, bērniem jāvelta nenogurstošas rūpes.(Montessori M, 2001, 92).

Bērniņš ir izcīnījis pirmo brīvību savā mūžā – viņš vairs nav atkarīgs no mātes organisma, bet viņš vēl ir ļoti atkarīgs no pieaugušajiem, tādēļ pieaugušajiem ir jāveido bērna attīstību sekmējoša vide. Montessori uzskata, ka bērna pirmie iespaidi sākas ar vidi. Sagatavotā vide – tā ir vide, kas piedāvā visu nepieciešamo, lai bērns varētu veidot sevi fiziski, garīgi, sociāli. Sakārtota vide, mīļi gādīgi cilvēki apkārt sekmē bērna attīstību. Tieši šīnī periodā vairāk nekā jebkurā citā, bērniem jāvelta nenogurstoša rūpes, saka Marija Montessori.

Montesori tic, ka psihologu secinājumi sakrīt ar viņas atziņām par to, ka trīsgadīgu bērnu var atzīt kā izveidojušos cilvēku, neskatoties uz to, ka spējas uzsūkt apkārtējo pasauli šai laikā vēl ne tuvu nav izsmeltas. (Montesori M, 2001, 90).

M.Montesori bērna attīstību iedala sensitīvajos (sensibļajos) periodos, kuri parādās noteiktā attīstības gaitā un notiek pēc noteiktas attīstības programmas. Beidzoties kādam no sensibļajiem periodiem, bērns tajā vairs neatgriežas.

Sensitīvā (sensiblā) perioda laikā bērns jūt sevī motivāciju kādam mērķtiecīgam mācību procesam, un tad viņš mācās ar prieku, nenogurstošu izturību un neatkāpjas līdz iecerētajam rezultātam. (Holštige H., 1995.,48).

Neievērojot šīs attīstības īpatnības un nepiedāvājot bērnam atbilstošu materiālu, bērna attīstība netiek veicināta, tā var aizkavēties vai pat apstāties. Pieaugušajiem ir jāprot saredzēt, kurā sensibļajā periodā bērns ir nonācis. Nav nozīmes arī steigties un piedāvāt kādu materiālu ātrāk iekams bērnam tas nepieciešams. Afrikāņu sakām vārds vēsta: „Zāle neaug ātrāk, ja to velk aiz galiem.”

Sagatavotā vide ir materiāla un sociāla.

- Telpa- pietiekami liela, gaiša, estētiski noformēta, kārtīga, tīra.
- Mēbeles- plaukti atvērti, piemērotas bērna augumam, pārvietojamas, kārtīgas, tīras, ņemama vērā arī krāsa.
- Materiāli- piemēroti vecumam, attīstībai, interesēm, jābūt estētiskiem, aicinošiem darboties, reāliem plīstošiem, nokomplektētiem, kārtīgiem, tīriem, katrs materiāls tikai vienā eksemplārā.
- Pedagoģs- personības īpašības – cienīt bērnu (tādu, kāds viņš ir) un viņa atklājumus, pacietība, pazemība.
  - talants – vērojošs, analizējošs, domājošs;
  - izglītība;
  - prasme organizēt un noturēt sagatavoto vidi bērnudārzā;
  - skolotājam jābūt paraugam.

Pedagogam jāstrādā ar moto: „Palīdzi man to veikt pašam.”

Montesori materiāls izstrādāts, ievērojot bērna vajadzības, vadoties pēc bērna attīstības un sensiblaļiem periodiem.

Pirmā apmācības problēma ir izveidot apkārt bērnam tādu vidi, kura veicinātu dabas doto funkciju attīstību. Tas nozīmē ne tikai nepieciešamību apmierināt bērna vajadzības un atļaut darīt to, kas viņam patīk. Nē, pirmkārt, mums ir jāsadarbojas ar dabu, jāpakļaujas vienam no viņas likumiem: bērna attīstība notiek ar apkārtējās pasaules izzināšanas starpniecību. (Монтесори М, 2001.,148). М.Монтесори bērnu rotaļu-spēli kā darbību nosauc par bērnu darbu, bet didaktisko spēli (lietas priekšmetus, kartiņu komplektus u. C.) par materiālu.

Bērnu darbu raksturo vairākas brīvības:

- iespējas brīvi pārvietoties no telpas uz telpu;
- brīvas izvēles iespējas ar ko nodarboties;
- vingrināšanās iespējas;
- pēc darba bērns var apskatīt, novērtēt un pārdomāt padarīto;
- ir kļūdu paškontrolē, iespējas tās labot;
- bērns var brīvi izvēlēties partneri;
- drīkst netraucējot vērot citu darbu;
- ar izvēlēto materiālu veikt savus atklājumus pieļaujamajās robežās.

Bērnu brīvības, brīvas komunikēšanās iespējas veicina viņu socializāciju. Bērnu brīvais darbs, viņa atklājumi veicina kreativitāti.

Didaktiskos materiālus (vingrinājumus) var sarindot saskaņā ar pamatvirzieniem Montesori pedagoģijā:

- kustību koordinācijas, uzmanības koncentrācijas, paškontroles iemaņu attīstīšana;
- praktiskās dzīves iemaņu apgūšana;
- sensorās attīstības veicināšana;
- dzimtās valodas attīstīšana;
- matemātisko priekšstatu veidošana;
- kosmiskā audzināšana.(Монтесори М, 2001.,229).

Vairāk par sensorās attīstības veicināšanu- šim didaktiskajam materiālam ir milzīga nozīme:

- bērna inteliģences attīstībā.

„Sajūtu vingrinājumi palīdzēs iemācīt bērnam precīzi, pilnīgi un detalizēti uztvert priekšmetus, to daudzveidīgās īpašības un sakarus (formu, krāsu, lielumu, izvietojumu telpā, skaņu augstumu). Psiholoģiskie pētījumi liecina, ka bez tādas apmācības bērnu uztvere paliek pavirša, fragmentāra, netiek radīts vajadzīgais pamats vispusīgai prāta attīstībai, dažādu darbību (zīmēšanas, konstruēšanas) apgūšanai, kā arī pilnvērtīgai zināšanu un prasmju iegūšanai jaunākajās klasēs. Vingrinājumi attīsta un pilnveido bērna redzes, dzirdes, ožas, garšas, taustes uztveri.” (Prudņikova, 2004, 73)

Sajūtu materiāls:

- attīsta sajūtu orgānus, tādēļ to dēvē par attīstošo. Tas kalpo abstraktu jēdzienu apgūšanai (liels – mazs, īss – garš u. Tml.).No praktiskās tveršanas uz abstraktu aptveršanu. Pateicoties sajūtu materiālam:
- tiek nodarbināta bērnu roka,
- uzlabojas uztvere.

Darbojoties ar sajūtu materiālu nepieciešams pēc noteiktas sistēmas un šo sistēmu bērnam ir jāapgūst un jāatceras.

Katrs materiāls trenē vienu konkrētu sajūtu orgānu.

Materiāls – dažādu veidu cilindru bloki (cilindri mainās dimensijās).

Redzes uztverei:

- attīsta spēju izšķirt dimensijas;
- rozā tornis – attīsta spēju vizuāli izšķirt 3 dimensijas (lielumu);
- brūnas trepes – attīsta spēju atšķirt resnumu;
- sarkanie stieņi – attīsta spēju izdzīvot garumu;
- krāsu tāfelīšu 3 komplekti – no vienkārša uz komplicētu, palīdz vizuāli atšķirt krāsu;
- ģeometriskā kumode – palīdz trenēt formu atmiņu.

Visiem šiem vingrinājumiem ir arī netiešais mērķis – tā ir rokas vingrināšana un gatavošana rakstīšanai, bet krāsu tāfelītes palīdz ievadīt bērnu mākslas pasaulē, rada skaistuma izjūtu.

Materiāls taktilo izšķiršanas spēju un taktilās atmiņas trenēšanai:

- taustes dēlīša ar dažāda raupjuma virsmām;
- taustes tāfelītes;
- audumu taustīšana;
- svara tāfelītes (trenē svara sajūtas).

Dzirdes uzmanība treniņam:

- trokšņu cilindri;
- zvaniņu komplekts.

Temperatūras atšķirību izšķiršanai:

- siltuma kanniņas;
- siltuma tāfelītes.

Ožas attīstīšanai:

- smaržu cilindri;
- un citi piemēroti materiāli.

Garšas sajūtas trenēšanai:

- tiek piedāvāti garšas trauciņi.

M.Montesori saka, ka tieši bērni ir radījuši šīs brīnišķīgās kāpnes, kuras ved arvien augstāk un augstāk. Dabas likums – kārtība, kad ir kārtība, mēs saprotam, ka esam sasnieguši pasaules kārtību.

Bērni ir tie, kas ved mūs uz cilvēciskās dvēseles attīstības augstākajiem līmeņiem un ar to starpniecību tiem atrisinātas materiālas problēmas. Aicinājums mūsu skolotājiem:

„Ak, Dievs, palīdzi mums iedziļināties bērniecības noslēpumā, lai mēs varētu zināt bērnu, mīlēt un kalpot viņam saskaņā ar Taviem taisnības likumiem un sekot Tavai gribai!”

4. MARIJAS MONTESORI PEDAGOĢISKO IDEJU UZTVĒRES ATTĪSTĪŠANA BĒRNIEM PIRMSSKOLAS VECUMĀ PĒTĪŠANA

4.1. Pētījuma organizēšana un metožu raksturojums

Katrai zinātnei ir savas metodes. Ar dažādu metožu palīdzību katra zinātne iegūst informāciju par pētāmo priekšmetu, analizē un apstrādā savāktos datus.

Pētījuma metodes ir informācijas ieguves veidi par pedagoģijas parādībām, priekšmetiem, procesiem.

Metode- noteikta mērķa sasniegšanas, konkrētu uzdevumu risināšanas veids; esamība teorētiskās un praktiskās izpētes paņēmieni un operāciju kopums.

Lai veikt pedagoģisko pētījumu, tika izmantotas šādas pētīšanas metodes:

- pedagoģiskā novērošana;
- anketēšana.

Pedagoģiskie novērojumi.

Tā ir viena no visizplatītākajām pedagoģisko pētījumu metodēm. To plaši pielieto pedagoģiskajā praksē, jo tā palīdz pedagogam iepazīt savus audzināmos tiešās uztveres ceļā dabiskos apstākļos (Albrehta, 1998, 69). Izmantojot atklātās novērošanas metodes, tika veikta tieša novērošana, jo starp objektu un tā pētnieku pastāv tiešas attiecības (Jurgena, 2001, 46). Skolotājs veic novērošanu un to piefiksē, atzīmējot personas veikumu, novērojot procesa aktivitāti, novērtējot kvalitāti un noteikumus, paziņojot, kas ir izdarīts nepareizi un kā to pareizi veikt (Walkin, 1995, 24).

Savā darba izmantoju anketēšanu. Anketēšana ir viena no aptaujas metodes formām rakstiskā forma. Šīs metodes pārņemtas no socioloģijas. Anketētājam jābūt skaidram anketēšanas mērķim, tie jānoformulē precīzi un nepārprotami.

Šīs metodes priekšrocība ir daudzu cilvēku aptaujas ātrums un automatizētas apstrādes iespējas. Trūkums- cilvēki ne vienmēr atklāti atbild uz uzdotiem jautājumiem.

Aptauja – par visplašāk izplatītākajām pētīšanas metodēm pedagoģijā kļuvušas aptaujas metodes (Lasmanis, 1999, 55). Aptaujas metode ir anketēšana – grupveida pētīšanas metode, kuru var lietot gan anonīmi, gan pieprasot anketējamās personas vārdu un uzvārdu (Jurgena,

2001, 47). Anketēšana dod visplašākos datus pedagoģiskā eksperimenta gaitā un rezultātā. (Špona, Čehlova, 2004.)

Diplomdarba ietvaros sagatavoju anketu vecākiem un kolēģiem (skat. pielikumu)

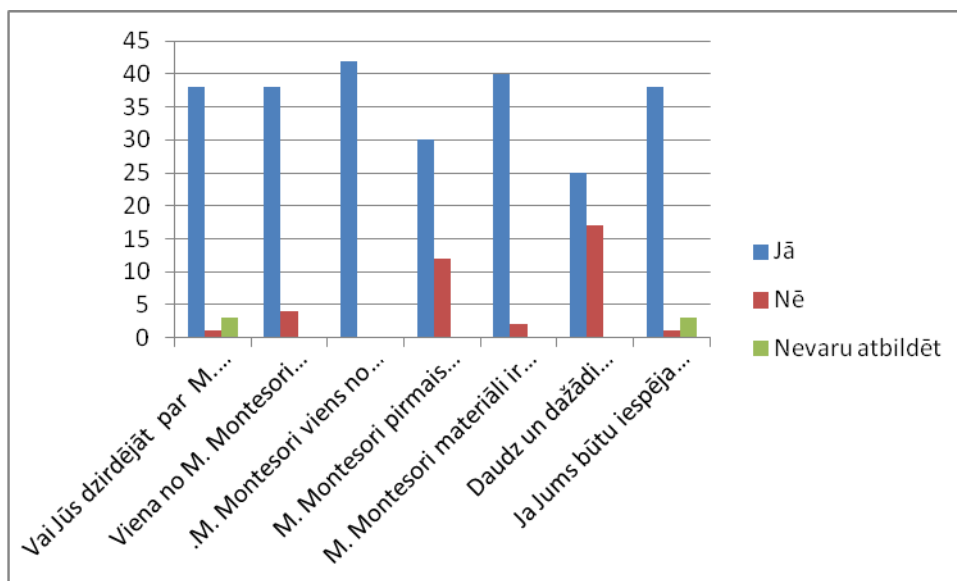
Anketu aizpildīja 42 respondenti, no viņiem 33 vecāki un 9 pirmsskolas skolotāji. No anketas var secināt, ka M. Montesori idejas aizrauj ar savu vienkāršību, vecāki lielu nozīmi piešķir videi, kur bērns attīsta savas spējas.

Dalās respondentu domas par sodiem un apbalvojumiem, gandrīz puse uz puse.

Kopumā vecāku un pedagogu attieksme pret netradicionālajām metodēm pirmsskolā, un M. Montesori metodiskiem materiāliem ir pozitīva.

Gandrīz visi respondenti atzina M. Montesori metodiku par veiksmīgu sava bērna attīstībai, un labprāt sūtītu savu bērnu Montesori pirmsskolā.

4.1 att.

Vecāku, pedagogu attieksme pret netradicionālajām metodēm pirm skolā un M. Montessori metodiskiem materiāliem.

Pētījumi veikti PII „X”. Šī ir privātā pirm skolas izglītības iestāde ar 4 bērnu grupiņām. Pētījums veikts dienas grupā, kuru apmeklē 5 bērni. Grupā bērni atrodas līdz pusdienām un pēc tam ar vecākiem dodas uz mājām. Šī iestāde strādā pēc M. Montessori metodēm. Pētījumā novēroti 2-3 gadus veci bērni, viņu praktiskajā darbībā, viena mācību pusgada (6 mēneši) laikā, galveno uzmanību pievēršot, bērnu uztveres attīstībai.

Šajā konkrētajā grupiņā, bērniem audzinātāja piedāvā vingrinājumus taustei, ožai, dzirdei, garšai, redzei. Kā pētījuma sākuma atskaites kritērijus - prot, neprot, daļēji prot izvēlējos bērna prasmi patstāvīgi veikt katru konkrēto uzdevumu.

Tā kā es strādāju pirm skolas iestāde „K” ar 2-3 gadus veciem bērniem, es pēc nejaušības principa izveidoju kontrolgrupu no 5 bērniem, lai mēģinātu salīdzināt bērnu uztveres attīstību.

„K” iestāde strādā pēc izglītības un zinātnes ministrijas licencētas pirm skolas izglītības programmas. Mācību darbs iestādē tiek organizēts noteiktā kārtībā, apmācot bērniem pamatiemaņas caur rotaļām un spēlēm, dziesmām un dejām, sportu un dažādām citām aktivitātēm, kas palīdz mazajam vieglāk izzināt sevi un mācīties kļūt patstāvīgākam, iepazīt un labāt izprast apkārtējo vidi. Saprast, kas ir prieks un bēdas, kas ir labi un slikti, kas ir mīlestība un dusmas vienam pret otru.

4.2. Sensoro prasmju novērtējums pētījums sākumā

Lai izzinātu bērnu uztveres attīstību, tika novērtētas bērnu sensorās spējas.

Pētījuma bāze- PII „X”

Pētījuma mērķis - Bērnu sensoro prasmju analīze

Šajā tabulā:

p - bērns var izpildīt uzdevumu pareizi un bez skolotājas palīdzības;

d - bērns var izpildīt uzdevumu tikai ar skolotājas palīdzību;

n - bērns pat ar skolotājas palīdzību nevar paveikt uzdevumu.

4.1 tabula. Sensoro prasmju analīze 2012.gada oktobrī

	Elīze	Alise	Kārlis	Pēteris	Anna
Atšķir krāsas	d	d	d	p	d
Atpazīst ģeometrisku formu pēc attēla	d	d	p	p	d
Saliek puzzle no 6 gabaliem	n	n	d	p	d
Prot noģērbties	d	d	n	d	d
Atšķir, kas ir auksts, kas ir silts	p	p	p	p	p
Atšķir, kas ir mīksts, kas ir ciets	d	d	p	d	d
Atšķir klusas un skaļas skaņas	d	d	d	p	d
Klausoties mūziku prot izpildīt dažādas kustības, atdarinot dzīvniekus un putnus	d	d	p	p	d
Prot pēc dzirdes atkārtot dzirdētās skaņas	d	d	p	p	d
Atšķir, kas ir salds, kas ir rūgts	p	p	p	p	p
Atšķir kas ir skābs, kas ir sāļš	d	d	p	p	d
Pēc garšas noteikt augļa nosaukumu	d	d	d	p	d
Atšķir, kas smird, kas smaržo	p	p	p	p	p
Pēc smaržas var pateikt kas tas ir	d	d	d	d	d
Atšķir ziedu, krūmu smaržu	d	d	d	d	d

No šīs tabulas mēs redzam, ka Elīze (2g.5 mēn.) ar skolotājas palīdzību parāda nosaukto priekšmetu krāsu, parāda ģeometriskās figūras, prot noģērbties, atšķir kas ir ciets, kas ir mīksts, atšķir klusas un skaļas skaņas. Meitene nerunā saistītā valodā, bet klausoties mūziku prot izpildīt dažādas kustības, atdarinot dzīvniekus un putnus, un prot pēc dzirdes atkārtot dzirdētās skaņas, bet neilgu laiku, jo ir uzmanības trūkums. Grūtības sagādā puzzles salikšana.

Alise (2g.5 mēn.) Elīzes dvīņumāsa sensoras prasmes identiskās.

Kārlis (2g.9mēn.) atšķir skaņas, krāsas, garšas, daļēji orientējas pazīstamās smaržās. Neprot noģērbties, mammas aizņemtības dēļ (ātrāk viņa noģērbs). Ar palīdzību var salikt puzzle, bet īpaši viņu tas neiesaista.

Pēteris (2g.11 mēn.) atšķir krāsas, formas, smaržas, skaņas, prot arī nosaukt tās. Ļoti patīk puzzles likšana. Prot noģērbties, bet dara to nelabprāt.

Anna (2g. 2 mēn.) Iesaistās visas aktivitātes, arī izpilda, bet ar skolotājas palīdzību. Dažreiz ieslēdzas „ēzelis” neko nedarīšu.

Pētījuma bāze- PII „K”

Pētījuma mērķis-Bērnu sensoro prasmju analīze

Šajā tabulā:

p - bērns var izpildīt uzdevumu pareizi un bez skolotājas palīdzības;

d - bērns var izpildīt uzdevumu tikai ar skolotājas palīdzību;

n - bērns pat ar skolotājas palīdzību nevar paveikt uzdevumu.

4.2. tabula. Sensoro prasmju analīze 2012.gada oktobrī

	Liene	Toms	Una	Gustavs	Laura
Atšķir krāsas	d	d	p	d	n
Atpazīst ģeometrisku formu pēc attēla	d	d	p	d	d

Saliek puzzle no 6 gabaliem	d	d	d	d	n
Prot noģērbties	p	p	p	p	n
Atšķir, kas ir auksts, kas ir silts	p	p	p	d	p
Atšķir, kas ir mīksts, kas ir ciets	d	p	p	d	d
Atšķir klusas un skaļas skaņas	d	d	d	p	d
Klausoties mūziku prot izpildīt dažādas kustības, atdarinot dzīvniekus un putnus	d	d	d	p	d
Prot pēc dzirdes atkārtot dzirdētās skaņas	d	d	d	p	d
Atšķir kas ir salds, kas ir rūgts	p	d	p	p	d
Atšķir kas ir skābs, kas ir sāļš	d	d	p	p	d
Pēc garšas noteikt augļa nosaukumu	d	d	p	p	d
Atšķir kas smird, kas smaržo	p	p	p	p	p
Pēc smaržas var pateikt kas tas ir	d	d	d	p	d
Atšķir ziedu, ziedošu krūmu smaržu	d	d	d	d	n

Liene (2g. 8 mēn.) ļoti grūti adaptējās pirm skolā. Lienei ļoti patīk darboties vienai pašai, viņa reti izvēlas spēlēties ar citiem bērniem, labprātāk viņa brīvo laiku pavada pedagoga tuvumā, kopā spēlējot kādas didaktiskās spēles, skatās grāmatas. Lienei grūtības sagādā salikt dažādas puzzles un priekšmetus no vairākām detaļām, tas viņai izdodas tikai ar pedagoga palīdzību.

Toms (2g. 6 mēn.) prot noģērbties. Zēnam ir izveidojies priekšstats par krāsu, formu, taču tas ir nepilnīgs, var novērot kļūdas meklējot attiecīgās krāsas priekšmetu. Tomam ir nelielas grūtības salikt priekšmetus no vairākām detaļām- puzzles, piramīdas, bet ilgāku laiku padarbojoties viņam tas izdodas. Viņam ļoti labi padodas nosaukt priekšmeta īpašības: ciets, mīksts, auksts, silts. Grūtības sagādā atdarināt dažādu ritmu vingrinājumus. Darbā ar Tomu lielu uzmanību pievēršu dažādiem dzirdes uztveres uzdevumiem.

Una (2g. 4 mēn.) prot noģērbties, bet meitenīte ar raksturu negribu, nedaru. Pirmskolu apmeklē jau otro gadu, ļoti aktīva. Unai sava vecumā ir ļoti labi attīstījušās sensoras prasmes, sevišķi redze. Viņa ļoti labi pazīst krāsas un nekļūdīgi grupē priekšmetus pēc formām. Unai ātri zūd interese par veicamo darbiņu, tādēļ salikt priekšmetus no vairākām detaļām viņai dažkārt ir problemātiski. Noteikt skaņu skaļumu un atrast vienādās skaņas viņai ir sarežģīti.

Gustavs (2g. 6 mēn.) patīk un padodas atrast dotās ģeometriskās figūras. Viņš atpazīst krāsas, taču vājās valodas attīstības dēļ, nespēj tās nosaukt. Salikt priekšmetus no vairākām detaļām zēnam sagādā lielas grūtības. Gustavam ir labi attīstījusies dzirde, viņš diezgan nekļūdīgi atšķir skaņas. Individuāla darbā ar Gustavu pievēršu uzmanību rotaļām redzes un taustes attīstībai.

Laura (2.g. 2 mēn.). Meitenei ir vāji attīstītas sensoras spējas. Laura ir jaunākais bērns grupā. Valodas prasmes ir pavisam vājas. Neprot krāsas, prot atšķirt apli no trīsstūra, pārējās figūras nepazīst. Meitene nelabprāt darbojas ar dažādām spēlēm un attīstošām rotaļlietām, labprātāk viņa vienkārši spēlējas viena pati rotaļu mājiņā. Laurai jāpievērš īpašu uzmanību un vairāk jāstrādā individuāli .

4.3. Praktiskais darbs ar bērniem

Pirmsskolas izglītības iestāde „X” bērni: Elīze, Alise, Kārlis, Pēteris un Anna darbojas ar Marijas Montessori materiālu. Materiāls ir bērniem saistošs un vienkāršs, atbilstošs bērna vecuma īpatnībām. Materiāli izveidoti tā, lai bērns pats patstāvīgi varētu ieraudzīt un izlabot savas kļūdas, attīstīt pacietību, paplašinot zināšanas.

M. Montessori materiāls, mērķi un uzdevumi, ka arī to kā strādāt aprakstīts pielikumos: no 1 līdz 13 pielikumam.

Pirmskolas izglītības iestāde „K”, skolotāja vada apvienotas rotaļnodarbības.

Grupiņā 20 bērni no 2-3 gadiem. Ārpus rotaļnodarbības laikā skolotāja pievērš uzmanību vairāk tiem bērniem, kuriem rotaļnodarbību laikā atklājas, kaut kādās problēmas uztvert mācīto vielu.

Tā, ka Lienei grūtības sagādā salikt dažādas puzzles un priekšmetus no vairākām detaļām, tas viņai izdodas tikai ar pedagoga palīdzību, darbā ar Lieni tiks izmantotas spēles „Saliec pareizi”

(skat. pielikums 24), „Sameklē pāri” (skat. pielikumu 20).

Tomam grūtības sagādā atdarināt dažāda ritma vingrinājumus. Darbā ar Tomu lielu uzmanību pievēršu dažādiem dzirdes uztveres uzdevumiem: „Lai skan” (skat. pielikumu 25), „Mārītes deja” (skat. pielikumu 15).

Unai problēmas noteikt skaņu skaļumu un atrast vienādās skaņas, tādēļ individuālajā darbā ar Unu izmantošu šādas rotaļas: „Mārītes deja” (skat. pielikumu 15), „Kā skan?” (skat. pielikumu 17), „Mana mūzika” (skat. pielikumu 16).

Individuāla darbā ar Gustavu pievēršu uzmanību rotaļām redzes un taustes attīstībai: „Kur paslēpusies tāda krāsa?” (skat. pielikumu 18), „Sameklē pāri” (skat. pielikumu 20), „Atrodi tādu pašu” (skat. pielikumu 28).

Individuāla darbā ar Lauru izmantošu: „Noslēpumainās kastītes” (skat. pielikumu 26), „Jautrie rūķīši” (skat. pielikumu 27), „Mārītes deja” (skat. pielikumu 15), „Ka skan?” (skat. pielikumu 17), „Baloni” (skat. pielikumu 19), „Liels- mazs”(skat. pielikumu 22), „Piramīda” (skat. pielikumu 23)

4.4. Iegūto rezultātu apstrāde un analīze

Pētījuma beigās atkārtoti tika veikta bērnu novērtēšana, lai noteiktu, kas mainījies sensoro spēju veidošanas procesā. Novērojamās sensorās spējas netika mainītas un iegūtie rezultāti atspoguļoti tabulā.

Pētījuma bāze- PII „X”

Pētījuma mērķis-Bērnu sensoro prasmju analīze

Šajā tabulā:

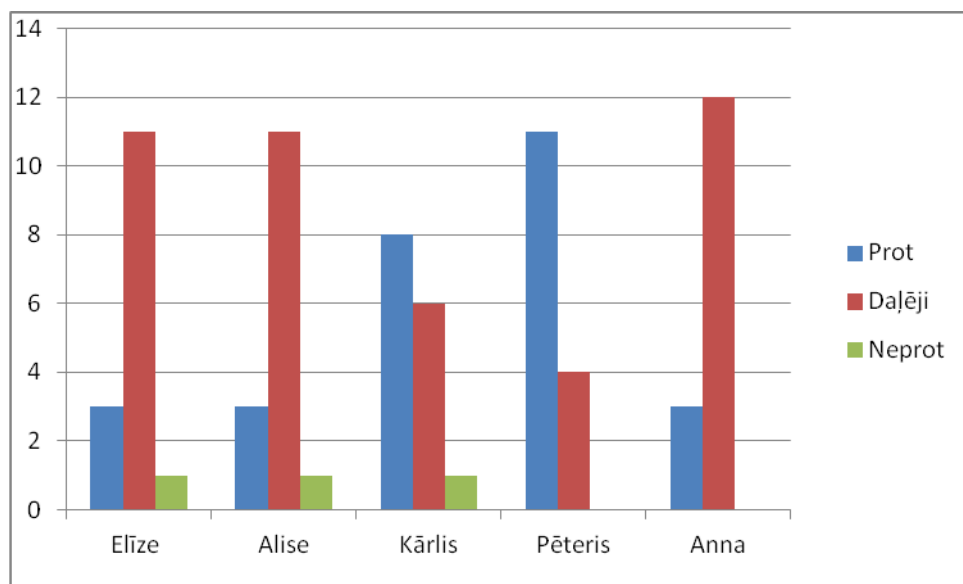
p - bērns var izpildīt uzdevumu pareizi un bez skolotājas palīdzības;

d - bērns var izpildīt uzdevumu tikai ar skolotājas palīdzību;

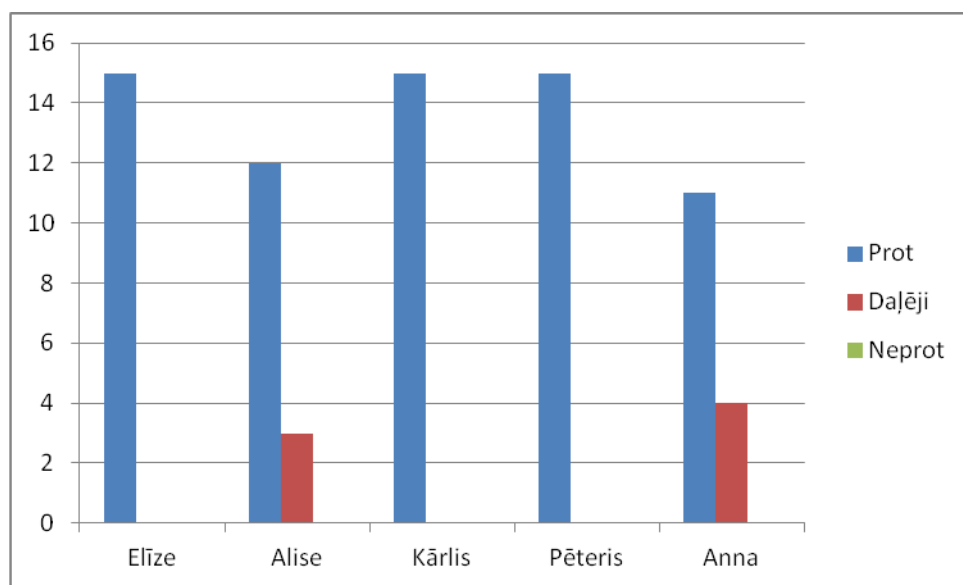
n - bērns pat ar skolotājas palīdzību nevar paveikt uzdevumu.

4.3tabula. Sensoro prasmju analīze 2013.gada maijā

	Elīze	Alise	Kārlis	Pēteris	Anna
Atšķir krāsas	p	p	p	p	p
Atpazīst ģeometrisku formu pēc tās attēla	p	p	p	p	p
Saliek puzzle no 6 gabaliem	p	d	p	p	d
Prot noģērbties	p	d	p	p	d
Atšķir, kas ir auksts, kas ir silts	p	p	p	p	p
Atšķir, kas ir mīksts, kas ir ciets	p	p	p	p	p
Atšķir klusas un skaļas skaņas	p	p	p	p	d
Klausoties mūziku prot izpildīt dažādas kustības, atdarinot dzīvniekus un putnus	p	p	p	p	p
Prot pēc dzirdes atkārtot dzirdētās skaņas	p	p	p	p	d
Atšķir, kas ir salds, kas ir rūgts	p	p	p	p	p
Atšķir, kas ir skābs, kas ir sāļš	p	d	p	p	p
Pēc garšas noteikt augļa nosaukumu	p	p	p	p	p
Atšķir, kas ož, kas smaržo	p	p	p	p	p
Pēc smaržas var pateikt, kas tas ir	p	p	p	p	p
Atšķir ziedu, ziedošu krūmu smaržu	p	p	p	p	p

4.1.att.Sensoro prasmju analīze 2012.gada oktobrī „X” privāta pirmsskolas iestādē.

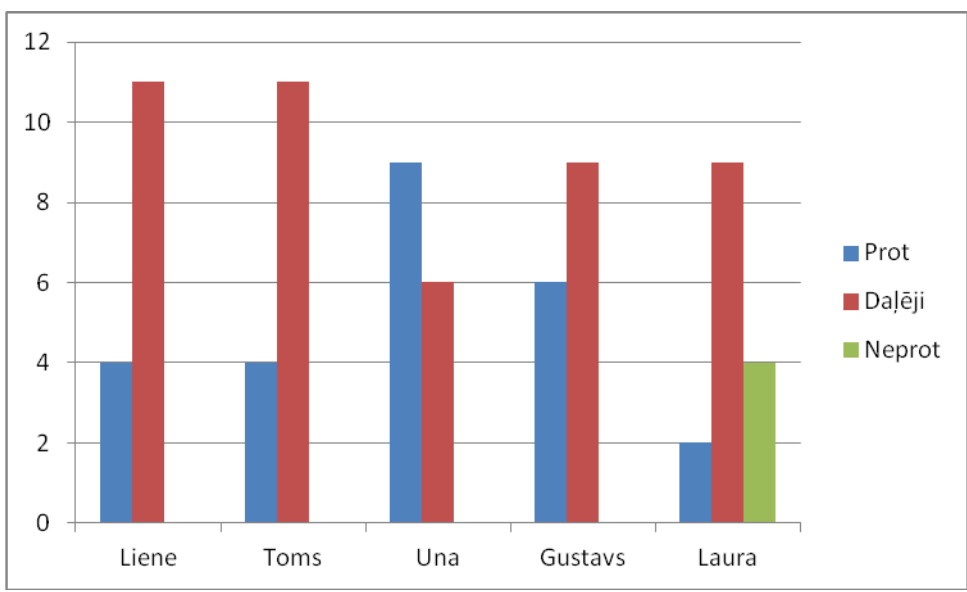

4.2.att.Sensoro prasmju analīze 2013.gada maijā „X” privāta pirmsskolas iestādē.

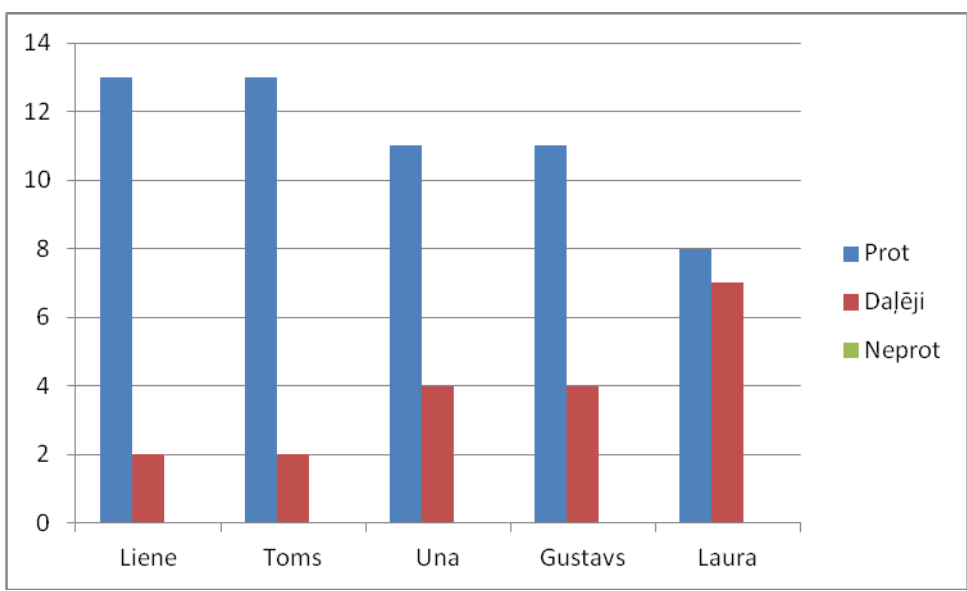
Pēc diagrammas aplūkošanas varam secināt, ka bērniem, ar kuriem strādā pēc M. Montesori metodikas, šī pētījuma laikā ir attīstījušās sensorās spējas. Visiem novērotiem bērniem ir liels progress. Annai grūtības atšķirt klusas un skaļas skaņas, novērošanas laikā secināju, ka meitenei ir dzirdes problēmas.

4.4tabula. Sensoro prasmju analīze 2013.gada maijā

	Liene	Toms	Una	Gustavs	Laura
Atšķir krāsas	p	d	p	d	p
Atpazīst ģeometrisku formu pēc attēla	p	d	p	d	p
Saliek puzzle no 6 gabaliem	p	p	d	d	d
Prot noģērbties	p	p	p	p	p
Atšķir, kas ir auksts, kas ir silts	p	p	p	p	p
Atšķir, kas ir mīksts, kas ir ciets	p	p	p	p	d
Atšķir klusas un skaļas skaņas	p	p	p	p	p
Klausoties mūziku prot izpildīt dažādas kustības, atdarinot dzīvniekus un putnus	p	p	p	p	p
Prot pēc dzirdes atkārtot dzirdētās skaņas	p	p	p	p	p
Atšķir, kas ir salds, kas ir rūgts	p	p	p	p	d
Atšķir, kas ir skābs, kas ir sāļš	d	p	p	p	d
Pēc garšas noteikt augļa nosaukumu	p	p	p	p	d
Atšķir kas ož, kas smaržo	p	p	p	p	p
Pēc smaržas var pateikt, kas tas ir	p	p	d	p	d
Atšķir ziedu, ziedošu krūmu smaržu	d	p	d	d	d

4.3.att.Sensoro prasmju analīze 2012.gada oktobrī „K” pirmsskolas iestādē.

4.4.att.Sensoro prasmju analīze 2013.gada maijā „K” pirmsskolas iestāde.

Pēc diagrammas aplūkošanas varam secināt, ka arī bērniem no „K” pirmsskolas iestādes ir manāms liels progress. Bet salīdzinot bērnu sensoras prasmes abās iestādēs var secināt, ka pirmsskolas iestāde, kura strāda pēc M. Montesori metodikas rezultāts ir labāks nekā tradicionālajā pirmsskolas iestādē.

Darba beigās ir salīdzinoši grūti veikt secinājumus. Pirmkārt, „X” privāto pirmsskolas iestadi apmeklēja tikai 5 bērni, toties „K” pirmsskolas iestādē grupā ir 20 bērni (no viņiem pēc nejaušības principa izvēlēti 5 bērni, ar kuriem papildus strādāju ārpusrotaļnodarbību laikā individuāli).

SECINĀJUMI

1. Izzinot un analizējot literatūru par M. Montesori metodiskajiem materiāliem secināju, ka bērnu uztveres attīstība tiek sekmēta, izmantojot šo materiālu.
2. Novēroju, ka strādājot M.Montesori materiālu bērniem var novērot pozitīvus rezultātus uztveres attīstībā.
3. M. Montesori materiāli ir ļoti dārgi, tāpēc, ja tradicionālā pirmsskolas iestāde grib strādāt izmantojot šo materiālu, tām jāreķinās ar lielām izmaksām, vai gatavojot materiālu pirmsskolas pedagogiem, jāreķinās ar lielu laika patēriņu un jābūt dažādām prasmēm, lai materiālu pagatavotu.

Izmantotas literatūras avotu saraksts

1. Vorobjovs A. Vispārīgā psiholoģija.- R.: SIA Izglītības soļi, 2000.- 212 lpp.
2. Beļickis I., Blūma D., u. C. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca.- R.: Zvaigznes ABC, 2000.- 248 lpp.
3. Ļublinska A. Bērnu psiholoģija.-R.: Zvaigzne, 1979.-383 lpp.
4. Ļieģeniece D., Nazarova I. Veseluma pieeja valodas apgūvē. – R.; Raka, 1999.-112 lpp.
5. Jonīte V. Spēles kā bērnu sensoro spēju attīstītājas. R.: Mācību Apgāds 1997.- 63 lpp.
6. Švarca B. Mācīšanās ar rotaļām un spēlēm. R.: Solis pa solim: programma bērniem un pieaugušajiem, 1997.-150 lpp.
7. Ņefjodova O. Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē. R.: Izglītības soļi, 2002.-173 lpp.
8. Suruda I. Mūzika kā pirmsskolas vecuma bērna personības attīstības nosacījums. R.: Raka, 2001.-104 lpp.
9. Zīlītis A. Pirmsskolas bērna psihosociālā attīstība. Jelgava: LLU, 2001.- 35 lpp.
10. Prudņikova I. Montesori pedagoģija ikdienā.- R.: Raka, 2004,-180 lpp.
11. Lasmanis A. Datu ieguves, apstrādes un analīzes metodes pedagoģijas un psiholoģijas pētījumos. R.: SIA Mācību apgāds NT. – 1999.- 190 lpp.
12. Holsštige H. Bērns mēs tev palīdzēsim to veikt pašam! Ievads Montesori pedagoģijā R.: Izglītība 1995.- 93 lpp.
13. Lieģeniece D. Rotaļas nozīme bērna pašattīstības sekmēšanā. 6.burtnīca. Liepāja: LPA, 1995.- 32 lpp.
14. Jerāns u. C. Redakcijā. Latvijas padomju enciklopēdija. 8. sēj.- R.: Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1987.-731 lpp.
15. Lieģeniece D. Bērns – pasaulē, pasaule – bērņā. R.: Zvaigzne, 1984.-99 lpp.
16. Pestalocijs J.H. *Darbu izlase. II grāmata.* – R.: LU. 1966.- 382 lpp.
17. Gaņeļina S., Golants J. Pedagoģijas vēsture. R.: LVI, 1974.- 400 lpp.
18. Zelmenis V. Īss pedagoģijas kurss. R.: Zvaigzne, 1991.- 213 lpp.
19. Vecgrāve A. Kā man saprast savu bērnu. R.: Zvaigzne ABC, 1996- 190 lpp.
20. Dzintare D., Boša R. Rotaļspēles. R.: Raka, 1997.-80 lpp.

21. Veics V. Uzvedības un saskarsmes kultūra. R.: Junda, 1997.- 460 lpp.
22. Špalleka R. Māmiņ, vai tu mani mīli? R.: Preses nams, 1998.- 226 lpp.
23. Svence G. Attīstības psiholoģija. R.: Zvaigzne ABC, 1999.- 158 lpp.
24. Svence G. Attīstības psiholoģija. R.: Zvaigzne ABC, 1999.- 158 lpp.
25. Koļesņikovs N. Cilvēka anatomija. R.: Zvaigzne ABC, 1999.-172pp.
26. Puškarevs I. Attīstības psiholoģija. R.: Raka, 2001.- 88 lpp.
27. Jurgena I. Vispārīgā pedagoģija. R.: Raka, 2001. - 131 lpp.
28. Piažē Ž. Bērna intelektuālā attīstība. R.: Pētergailis, 2002.- 320 lpp.
29. Špona A., Čehlova Z. Pētniecība pedagoģijā. R.: Raka, 2004. - 203 lpp.
30. Vahtere E., Darīsim kopā ar bērniem. R.: Eve, 2006.-117 lpp
31. Džonstone Dž.E. Ceļvedis psiholoģijā. R.: Dienas grāmata, 2006.- 491 lpp.
32. Golubina V. Pirmskolas pedagoga rokasgrāmata. R.: Raka, 2007.- 308 lpp.
33. Дубровина И. В. Готовность к школе. М.: 2001.- 95 стр
34. Монтессори М. (1920) Дом ребенка. Вып. 2. Фыз. Воспитание. – М.: Госиздат, 1920.- 75стр.
35. Монтесори М. Помоги мне сделать это самому. М.: Карапуз, 2001 – 207 стр
36. Walkin L. (1995) The Assessment of Performance and Competence: a Hand book for Teacher and Trainers. Great Britain: Stanley Thornes (Publishers) LTD. - 222 p.
37. Sensoriskā audzināšana bērnodārzā. R.: Zvaigzne, 1986.- 177 lpp.
38. Eksperimentālā audzināšanas un mācību programma bērnodārziem. R.: 1990.- 87lpp.

Pielikumi

M. Montessori sajūtu materiāls

1. Tēma: **Cilindru bloki**

Materiāls: Cilindru bloki A (diametrs vienāds, augstums atšķiras), B (vienkāršākais – augstums vienāds, diametrs atšķirīgs), C (atšķiras gan diametrā, gan augstumā), D (apgriezts C, atšķiras gan diametrā, gan augstumā).

Mērķis tiešais: Vizuālās dimensijas uztveršanas spēja

Mērķis netiešais: 3 rakstīšanas pirkstu treniņš, darbības virziens no kreisās uz labo pusi. Acu mēra / kustības treniņš. Acs-roka saskaņota darbība.

Demonstrējums: Demonstrējumu sāk ar B vai C bloku. Klasiski demonstrēšana notiek uz galda, lai bērns redzētu atveres. Skolotājs ar 3rp. Ņem cilindru aiz pulkšņa un izceļ laukā. Vispirms resnāko no kreisās puses. Tad tievo – labajā pusē. Tad visus pārējos sākot no kreisās puses. Sajauc cilindrus vietām, iesaistot bērnu. Skolotājs sāk likt cilindrus atpakaļ, sākot ar tievāko. Kad pāris cilindri ievietoti, skolotājs aicina iesaistīties bērnu. Liekot cilindrus atpakaļ, skolotājs salīdzina vizuāli atveres un cilindra diametrus.

Kļūdu kontrole: Mehāniskā – cilindri neder atverē.

Vingrinājumi:

1. Demonstrējuma atkārtojums.
2. Darbs ar citiem blokiem.
3. Bloku kombinēšana (var strādāt uz paklāja). 2 – apgriezts V, 3 – trīsstūra formā, 4 – kvadrāta formā.

Spēles:

Vairāki bērni liek blokus cilindrus.

Attāluma spēle. Bloks un cilindri atrodas telpā atšķirīgās vietās. Bērni nes cilindrus un liek blokā. Ja atnests nepareizais cilindrs, otrs bērns mēģina atnest pareizo cilindru. Spēle domāta vizuālās atmiņas treniņam.

Vecums: 2,5 gadi. **Vārdu krājuma paplašināšanas iespējas:** *bloks, cilindri, izņemt, likt atpakaļ, tievs, resns zems, augsts*

2. Tēma: **Krāsainie cilindri**

Materiāls: Sarkanie (B cilindru blokam), dzeltenie – (C cilindru blokam), zaļie – (D cilindru blokam), zilie – (A cilindru blokam)

Mērķis tiešais: Vizuālās dimensijas uztveršanas spēja

Mērķis netiešais: Sagatavoties matemātikai un eksperimentēt ar lielumu.

Demonstrējums: Skolotājs piedāvā bērnam sākuma ņemt sarkano un dzelteni kastī. Novieto tās uz galda vai paklāja. Kastīšu vākus noņem un noliek pa labi no kastītes. Cilindri arī tiek izņemti un salikti uz kastītes vāciņa. Tad skolotājs piedāvā izveidot rindu no sarkanajiem cilindriem, izkārtojot no lielākā uz mazāko. Procesā bērns salīdzina cilindrus, katru reizi izvēloties lielāko. Var piemērot pie citiem cilindriem. Tad skolotājs piedāvā veidot paralēlu rindu no dzeltenajiem cilindriem. Tad iespējams salīdzināt divas cilindru rindas. Bērni parasti paši ierauga, kādos parametros cilindri ir atšķirīgi.

Kļūdu kontrole: Mehāniskā.

Vingrinājumi:

1. Uzcelt un salīdzināt 4 torņus. Veidot torņus tā, lai tie no augšas izskatītos līdzīgi spirālei.
2. Izveidot no visiem cilindriem apli, kvadrātu vai krustu.
3. Uzcelt sētiņu no cilindriem, uzliekot visu krāsu viena izmēra cilindrus vienu virs otra.
4. Uzcelt torni, mainot krāsas.
5. Uzcelt blakus rozā torni un dzelteni cilindru torni un salīdzināt.
6. Uzcelt brūnās trepes un uz to pakāpieniem izvietot sarkanos cilindrus.
7. Salīdzināt cilindrus ar cilindru bloku cilindriem. Atrast vienādos.
8. Izveidot uz galda vienu cilindru rindu. Izņemt 5 cilindrus un pa vienam dot bērnam ievietot pareizajā vietā.
9. Izvietot cilindrus uz sagatavotajām kartēm.

Vecums: 2,5 gadi.

Vārdu krājuma paplašināšanas iespējas: *salīdzināt, augstums, resnums, tievs, resns, zems, augsts u.c.*

3. Tēma: **Rozā tornis**

Materiāls: Rozā kubi 10x10 cm – 1x1 cm. Atšķiras 3 dimensijās (jāglabā vertikāli – kā tornis).

Mērķis tiešais: Vizuālā 3dimensiju izšķirtspēja.

Mērķis netiešais: Muskuļu treniņš, gribas koncentrēšana. Acu-rokas kustības saskaņošana. Lielummaiņa. Gatavošanās decimālsistēmai.

Demonstrējums: Bērns izritina paklāju. Skolotājs parāda bērnam, kā nest kubus, cenšoties ar visu labo roku aptvert kubu un ar kreiso roku balstīt to no apakšas. Torni pa vienam kubam atnes un uzliek uz paklāja. Skolotājs iesaista arī bērnu. Skolotājs būvē torni, sākot ar lielāko kubu, kuru noliek paklāja centrā. Ceļot torni, kubus liek tāpat kā nesot. Skolotājs ar acīm meklē nākamo lielāko. Kad tornis uzbūvēts, skolotājs ar bērnu apiet tam apkārt. Apskatās no sāniem un no augšas. Tad torni izjauc pa vienam kubam un bērns to saliek pats. Kad bērns torni uzbūvējis, to atkal izjauc uz paklāja un, sākot ar lielāko kubu, nes uz plaukta.

Kļūdu kontrole: Vizuālā – no visām pusēm. Mehāniskā – ja tornis sagāžas.

Vingrinājumi:

1. Demonstrējuma atkārtojums. Kubus liek uz viena stūra un ar mehānisko kontroli (vismazāko kubu) var apbraukt apkārt katram kubam.
2. Iespējams būvēt torni tā, ka liekot katru nākamo kubu, tas šķeļ iepriekšējā malu.
3. Iespējams būvēt 2 torņus un izmantot 3-pakāpju lekciju (liels, lielāks, vislielākais un mazs, mazāks, vismazākais).
4. Lielākie bērni torni var celt ar aizsietām acīm.

Spēles:

1. Attāluma spēle. Uz 2 paklājiem bērnu aicina atnest no otra paklāja mazāku klucīti par to, kuru rāda skolotājs.
2. Novākšanas spēle. Vairāki bērni novāc darba vietu, novietojot torni plauktā.

Vecums: No iestāšanās bērnudārzā.

Vārdu krājuma paplašināšanas iespējas: *liels, lielāks, vislielākais, mazs, mazāks, vismazākais, rozā, tornis, būvēt, nojaukt*

4. Tēma: **Brūnās trepes**

Materiāls: 10 četrstūra prizmas 1x1x20 cm – 10x10x20 cm.

Mērķis tiešais: Vizuālā 3dimensiju izšķirtspēja.

Mērķis netiešais: Muskuļu treniņš, gribas koncentrēšana. Acu-rokas kustības saskaņošana. Lielummaiņa. Gatavošanās decimālsistēmai.

Demonstrējums: Bērns izritina paklāju. Skolotājs parāda bērnam, kā nest prizmas. Sāk ar tievāko. Saņem to no malām un atceļ gabaliņu nost no trepēm. Satver ar vienu roku no augšas, nedaudz pagāž un otru roku paliek apakšā, lai aptvertu prizmu no abām pusēm. Noliek uz paklāja. Uz paklāja prizmas liek jauktā veidā. Sāk būvēt trepes, sākot ar resnāko. Satver prizmu kā pie nešanas un noliek pie paklāja šaurākās malas. Skolotājs ar acīm meklē nākamo resnāko prizmu. Noliek iepriekšējai prizmai priekšā. Satver to ar abām rokām no sāniem un piebīda klāt. Tāda veidā trepes būvē līdz galam, iesaistot bērnu. Tad skolotājs un bērns iet apkārt paklājam un apskatās trepes no dažādiem redzes leņķiem. Tad trepes izjauc, sākot ar tievāko. Bērns pats būvē trepes. Novākšanu sāk ar resnāko prizmu.

Kļūdu kontrole: Vizuālā – no visam pusēm. Mehāniskā.

Vingrinājumi:

1. Ar tievākās prizmas palīdzību, paceļot to un uzliekot uz nākamās augstums vienādojas ar blakus esošo prizmu.
2. Var būvēt trepes ar līkumu.
3. Var novietot prizmas sānu vai galu vienu uz otra (tornis).
4. Var būvēt blakus rozā torni.
5. Var ripināt pa trepēm dažādas bumbiņas.

Spēles:

1. Attāluma spēles uz 2 paklājiem dažādās vietās.
2. Rindu spēle. Katram bērnam ir prizma un visi kopā veido rindu.

Vecums: 2,5 gadi.

Vārdu krājuma paplašināšanas iespējas: *brūnās trepes, būvēt, izjaukt, resns, resnāks, visresnākais, tievs, tievāks, vistievākais.*

5. Tēma: **Sarkanie stieņi**

Materiāls: Sarkanās prizmas izmēros 10 cm – 1 m

Mērķis tiešais: Vizuālā 3dimensiju izšķirtspēja.

Mērķis netiešais: Muskuļu treniņš, gribas koncentrēšana. Acu-rokas kustības saskaņošana. Lielummaiņa. Gatavošanās decimālsistēmai. Svars. Rakstīšanas virziena izdzīvošana.

Demonstrējums: Bērns izritina paklāju. Skolotājs parāda, kā nest stieņus, saņemot tos pie abiem galiem. Bērns var nest gan vertikāli, gan horizontāli, galvenais, lai izdzīvo garumu. Saliek stieņus jauktā secībā uz paklāja. Skolotājs ar acīm meklē garāko stieni un novieto to pie paklāja garākās malas. Pietur stieni ar kreiso roku un ar labo roku noglāsta stieni rakstīšanas virzienā. Tad skolotājs meklē nākamo garāko stieni. Noliek ar nelielu atstarpi no iepriekšējā, noglāsta un aiz abiem galiem turot piestum klāt iepriekšējam, tā lai kreisa stieņa puses sakrīt. Saliek visus stieņus, iesaistot bērnu un apiet apkārt paklājam, apskatot stieņus no dažādiem redzes leņķiem. Sāk novākšanu ar garāko stieni.

Kļūdu kontrole: Vizuālā. Mehāniskā (ar mazāko stienīti).

Vingrinājumi:

1. Mehāniskā kontrole.
2. Dažādas kombinācijas ar stieņiem (eglīte, labirints).

Spēles: Attāluma. Rindu spēles. Darbs grupā. Novākšanas spēles.

Vecums: 2,5 gadi.

Vārdu krājuma paplašināšanas iespējas: *garš, īss, sarkans, stienis, prizmas.*

6. Tēma: **Krāsu tāfelītes (1., 2. Kaste)**

1. kaste – 3 pamatkrāsas pa pāriem.
2. kaste – 11 krāsas (pamatkrāsas, atvasinātās un neitrālās – pelēkā, brūnā, baltā) pa pāriem.
3. kaste – 9 krāsu pārejas no katras pa 7 toņiem.

Materiāls: 1. Un 2. Kaste

Mērķis tiešais: Vizuālā krāsu un krāsu toņu izšķirtspēja.

Mērķis netiešais: Krāsu pasaules izpratne. Krāsu dažādība. Estētika, toņu saskaņa, siltās/aukstās krāsas.

Demonstrējums:

- 1. Kaste – kasti atnes un noliek uz galda. Skolotājs rāda, ka izņemt krāsu tāfelītes. Ar l.r. ģēģķi un rp. Satver krāsu tāfelīti pie apmales un izceļ no kastītes. Pārtver to ar kr. R. ģēģķi un rp. Un otrā pusē ar lr. ģēģķi un rp. Noliek tāfelītes uz galda jauktā secībā. Var iesaistīt arī bērnu. Skolotājs paskaidro, ka meklēs vienādās tāfelītes. Noliek vienu sev priekšā vertikāli, lai paliktu vieta pārējām. Atrod vienādo un noliek blakus. Nākamās krāsas tāfelīti liek zem pirmā pāra. Šeit skolotājs savu darbu beidz un var turpināt bērns. Vingrinājumu atkārtoti. Tāfelītes izjauc. Un bērns patstāvīgi tās saliek. Skolotājs parāda, kā tāfelītes saliek kastītē – aiz apmalītēm un pa pāriem blakus. Krāsu nosaukumi netiek lietoti. Tādā veidā iespējams diagnosticēt problēmas ar krāsu uztveri.
- 2. Kaste – noliek kastīti uz galda un liek bērnam izņemt tās tāfelītes, kuras viņš jau pazīst un saliek pārišus. Skolotājs piedāvā izņemt vel 3 krāsu pārus jauktā veidā. Tad saliek pa pāriem. Izjauc visus 6 pārus un saliek vēlreiz. Ja bērnam interesē, tad turpinām, ja nē – tad pārējās krāsas piedāvā nākamajā reizē.

Kļūdu kontrole: Vizuālā krāsu saskaņa.

Vingrinājumi:

1. Demonstrējuma atkārtojums.
2. 3-pakāpju lekcija, ko piedāvā, kad bērns ir strādājis ar visām krāsām no 2. Kastītes.
  - Skolotājs nosauc krāsas.
  - Skolotājs saka: „Parādi man / Iedod man..
  - Skolotājs saka: „Kā sauc šo?

Spēles: Attāluma spēles.

Vecums: 2,5 gadi

Vārdu krājuma paplašināšanas iespējas: *krāsu nosaukumi.*

Pielikums 7

7. Tēma: **Krāsu tāfelītes (3. Kaste)**

Materiāls: 3. Kaste

Mērķis tiešais: Toņu izšķiršanas spēja un mācīšanās veidot toņu rindas.

Mērķis netiešais: Dot bērniem atslēgu izpratnei par krāsu pasauli, krāsu dažādību, estētisko jūtu audzināšana, krāsu psihiskā iedarbība (aukstās, siltās krāsas), netieši sagatavojam bērnus labāk izprast mākslas darbus.

Demonstrējums:

- 3. Kaste –demonstrēšanu iesaka sākt ar zilo toņu krāsām, jo tās labāk iespējams saskatīt. Var atnest visu kasti uz galda un izņemt vienas krāsas tāfelītes vai arī salikt uz kastes vāciņa vienas krāsas 7 toņus. Skolotājs paņem vistumšāko un visgaišāko tāfelīti, noskaidro, ka abas ir zilas, bet ne vienādas un dod jēdzienus „tumšs un gaišs”, tāfelītes saliek uz vāciņa pretējās pusēs, pa vidu paliek vieta 5 tāfelītēm. Skolotājs saka, ka veidos rindu, parāda tumšo saka, ka meklēs gaišāku. Var palīdzēt un teikt, ka meklēsim tumšāko no atlikušajām tāfelītēm, noliek tāfelīti blakus tumšajai un turpina, kamēr visas saliktas rindā. Tad rindu izjauc un to saliek bērns.

Kļūdu kontrole: Vizuālā nesaskaņa.

Vingrinājumi: Vingrinājuma atkārtojums ar to pašu vai citu krāsu toni, var likt arī no gaišākā uz tumšāko, 3 pakāpju lekcija, visu krāsu pāreju aplis (saule ar stariem).

Vecums: no 2.5 (3) gadiem

Vārdu krājuma paplašināšanas iespējas: *veidot rindu, tumšs – tumšāks – vistumšākais, gaišs – gaišāks – visgaišākais*

8. Tēma: Ģeometriskā kumode

Materiāls: 6 atvilktnes. Demonstrāciju rāmis – kvadrāts, trīsstūris, aplis (u.c.). Zilas figūras uz dzeltena fona. Ģeometrisko figūru skapis, uzdevumu (formu) lādītes. Formu kartītes - pilna figūra, ar biezu līniju, ar šauru līniju.

Mērķis tiešais: Vizuālā formu uztveres attīstīšana.

Mērķis netiešais: Formu uztveres atmiņa, sagatavošanās rakstīšanai, sagatavošanās ģeometrijai. Ceļš no konkrētā uz abstrakto.

Demonstrējums: Sāk ar demonstrēšanas rāmīti. Bērns atnes dem. Rāmi. Skolotājs ar k.r. 3 pirkstiem satver podziņu un izņem kvadrātu. Ar l.r. 3rp. Ar vienu vilcienu apvelk rakstīšanas virzienā ap figūru, sākot no kreisā apakšējā stūra. Noliek kvadrātu zem formas rāmīša. Ar l.r. 3rp. Iztausta formas rāmīti ar vienu vilcienu no kreisa apakšējā stūra rakstīšanas virzienā. Tad kvadrātu ieliek atpakaļ rāmītī. Tādas pašas darbības atkārto ar apli un trīsstūri. Tad bērns mēģina vēlreiz.

Kļūdu kontrole: Vizuālā un mehāniskā.

Vingrinājumi:

1. Demonstrējuma atkārtojums
2. Darbs ar atvilktnēm (parāda, kā tās izņemamas). Parasti strādā uz paklāja. Visas figūras tiek iztaustītas, noliktas ārpusē un tad liek atpakaļ.
3. Vingrinājumi ar kartiņām. Uz paklāja aiznes atvilktni un atbilstošās kartiņas. Kartiņas izliek uz paklāja rindā, formas liek uz atbilstošajām kartiņām. Vēlāk izmanto 2 kartiņu komplektus kopā. Bērns atrod figūru pirmajā kartiņā un tad otrajā. Figūru atstāj uz otrās. Tad var darboties tālāk ar 3 kartiņu komplektiem.

Spēles: Attāluma. Rindu spēles.

Vecums: 3-3,5 gadi.

Vārdu krājuma paplašināšanas iespējas: *formu nosaukumi.*

9. Tēma: **Taustes dēlīši**

Materiāls: Taustes dēlīši.

A – gluds un raupjš.

B – gluds un raupjš pamīšus (10 loksnītes)

C – raupjš, raupjāks, vēl raupjāks, visraupjākais (5 pakāpes)

D – raupjš, smalks, smalkāks, vēl smalkāks, gluds.

Mērķis tiešais: Taktilā izšķiršanas spēja;

Mērķis netiešais: Taktilās atmiņas trenēšana un rokas locītavas atbrīvošana, tāpēc netieši šis materiāls sagatavo rakstīšanai.

Demonstrējums: Pirmajā demonstrējumā ņem tikai 2 taustes dēlīšus un tos atnes uz galda, bērns atnes siltu ūdeni. Skolotājs un bērns nomazgā un noslauka divielīti pirkstus. Skolotāks noliek priekšā dēlīti A, lai gludā puse ir pa kreisi, ar atbrīvotu roku, graciozu kustību skolotājs noglāsta dažas reizes gludo laukumu, pēc tam raupjo laukumu. Bērns atkārto. Seko 3 pakāpju lekcija.

Dēlītis B ir dēlīša A turpinājums, jo bērni atkārtoti darbojas ar tiem pašiem iespaidiem ar rakstīšanas pirkstiem. Noglāsta pēc kārtas visas joslas, pēc katras joslas to nosaucot. Bērns atkārto demonstrējumu, 3 pakāpju lekcija.

Dēlītis C(D) – skolotājs tausta pēc kārtas visas joslas, ja nav normalizēšanai paredzētās gludās joslas, pirkstiņus sensibilizē paberzējot. Bērns atkārto to, ko darīja skolotājs, skolotājs tausta vēlreiz visu un dod jēdzienus – raupjš-raupjāks-visraupjākais. Bērns atkārto un padarbojas ar jēdzieniem 3 pakāpju lekcijas veidā.

Tāfelīte D iepazīstina ar jēdzieniem smalks-smalkāks-vissmalkākais.

Kļūdu kontrole: ar taustes palīdzību un ar redzi – virsmas atšķiras

Vingrinājumi: atkārtošana variējot dēlīšu novietojumu, strādāt ar acu apsēju

Vecums: no 2.5gadi

Vārdu krājuma paplašināšanas iespējas: : taustes dēlīši, taustīt, gluds, raupjš – raupjāks – visraupjākais

10. Tēma: **Taustes tāfelītes**

Materiāls: Tāfelītes ar dažādām virsmām pa pārišiem ar kontrolpunktiem aizmugurē.

Mērķis tiešais: Daktilā izšķiršanas spēja.

Mērķis netiešais: Daktilās atmiņas trenēšana un rokas locītavas atbrīvošana, tāpēc netieši šis materiāls sagatavo rakstīšanai

Demonstrējums: Skolotājs sagatavo kastīti ar nepieciešamo pāru skaitu. Pirmajā reizē piedāvā bērnam situāciju, kad pirmais pāris sakrīt ātri.

Skolotājs izņem tāfelīti no kastes, noliek uz galda tuvāk galda malai un patausta tāfelīti, piedāvāto izdarīt bērnam. Skolotājs paskaidro, ka meklēs pāri. Paņem nākamo tāfelīti un noliek blakus labajā pusē pirmajai. Tāfelītes tiek salīdzinātas ar taustes palīdzību, neaizmirstot par sajūtu sensibilizēšanu. Ja nākamā tāfelīte nav atbilstoša, to novieto blakus kastītei labajā pusē un ņem nākamo, turpina salīdzināt, kad līdzīgais pāris atrasts, to novieto blakus kastītei kreisajā pusē liekot tāfelītes vienu virs otras.. Nederīgās tāfelītes ieliek atpakaļ kastītē., atrod visus pārus, tad seko kļūdu kontrole ar taustes palīdzību un kontrolpunktiem, tad liek atpakaļ kastē, izņem no kastes un sajauc, lai sagatavotu kastīti nākamajam bērnam.

Kļūdu kontrole: ar taustes palīdzību, kontrolpunktiem un vizuāli

Vingrinājumi: demonstrējuma atkārtojums, strādāt ar kasti B, var apvienot abas kastītes, rindu veidošana – skolotājs izveido kontrolrindu, bērns izveido savu pēc raupjuma un salīdzina, var strādāt arī ar aizsietām acīm

Spēles: Rindu spēles. Attāluma spēles. Ar acīm ciet. Slēptā kaste.

Vecums: No 2,5g.(pēc taustes dēlīšiem)

Vārdu krājuma paplašināšanas iespējas: Taustes tāfelītes.

11. Tēma: **Audumi**

Materiāls: 5 auduma pāriši. Dažādas faktūras/ krāsas. Koka vai kartona kastīte ar auduma gabaliņiem 2 eksemplāros, sākumā vienkrāsaini (kokvilna, frotē, vilna), vēlāk krāsaini un ar atšķirīgu otro pusi (džinss, samts, velvets), arī lietas, kas nav audumi (kažokāda).

Mērķis tiešais: Taktilā izšķiršanas spēja.

Mērķis netiešais: zināšanas par audumiem, sarunas par auduma izmantošanu, pieredzes pārņemšana uz ikdienu

Demonstrējums: Noliek auduma kastīti uz galda un skolotājs parāda kā tausta – satverot auduma gabaliņu no sāniem, paberzē, demonstratīvi skatās prom no auduma, bērns atkārto, iztausta arī citus no vienas kaudzītes vai arī uzreiz meklē vienādos, nesaderīgos auduma gabaliņus liek pa labi no kastes, pārišus pa kreisi vienu uz otra, kad pārišis atrasts neatbilstošos auduma gabaliņus ieliek atpakaļ kastē, tā turpina līdz atrasti visi pāri. Beigās vēlreiz salīdzina auduma gabaliņus, aicina bērnu pataustīt abus, saliek audumus kastītē vienā kaudzītē, auduma gabaliņus sajauc.

Kļūdu kontrole: Ar taustes palīdzību un ar redzi – krāsas.

Vingrinājumi: Demonstrējuma atkārtojums ar citiem audumiem, ar raibiem audumiem, ar mazākas atšķirības audumiem, vienas krāsas audumiem, ar citu materiālu, ar aizsietām acīm.

Spēles: Skatīties apkārtesošos materiālus

Vecums: No 2 gadiem.

Vārdu krājuma paplašināšanas iespējas: Audumu nosaukumi, sarunas par audumu izcelsmi, audumu izmantošanu

12. Tēma: **Svara tāfelītes**

Materiāls: Dažādu svaru/koksnes tāfelītes (maisīņi).

A kaste – 5 g,

B kaste – 10 g

C kaste – 15 g

(Sākotnēji izvēlas kastītes A un C).

Mērķis tiešais: Svara sajūtas attīstīšana;

Mērķis netiešais: Sajūtu, iespaidu un gara struktūru koordinēšana, pieredzes izmantošana ikdienā.

Demonstrējums: Pirmajā reizē tiek demonstrēts komplekts A un C, vingrinājumos iesaista B komplektu.

Tāfelītes jauktā veidā saliek kaudzītē un pirmajā demonstrējumā skolotājs uzmana, lai pēdējās divas būtu atšķirīgas tāfelītes, skolotājs parāda kā ņem tāfelīti – pirkstu gali uz tāfelītes, pavelk tāfelīti pie sevis, īkšķis tāfelītes apakšā. Apgriež roku un rezultātā tāfelīte atrodas uz pirkstu galiem.

Ar otru roku skolotājs ņem otru tāfelīti un šūpojot rokas salīdzina tāfelītes, vienojas, ka tāfelītes ir atšķirīgas un noliek vienu vienā, otru otrā pusē kastītei. Tad ņem nākamo tāfelīti no kaudzītes un salīdzina ar tāfelīti pa labi un pa kreisi. Vienādās saliek kopā, turpina līdz sašķirotas visas tāfelītes. Beigās notiek kļūdu kontrole ar sajūtām un vizuāli.

Kļūdu kontrole: Ar sajūtām, vizuāli.

Vingrinājumi: Vingrinājuma atkārtošana, strādāt ar aizsietām acīm, kombinācijas ar komplektu B, svaru izmantošana.

Spēles: *Attāluma, rindu spēles*

Vecums: No 3,5-4gadiem.

Vārdu krājuma paplašināšanas iespējas: Smagāks – vieglāks, dažādi koksnes veidi

13. Tēma: **Trokšņu cilindri**

Materiāls: Divas kastītes (sarkani un zili) ar 6 cilindriem. Apakšā ir kontrolpunkti.

Mērķis tiešais: Modināt bērna akustisko uzmanību, trenēt trokšņu izšķiršanas spēju un trenēt akustisko atmiņu;

Mērķis netiešais: Gatavošanās darbam ar toņiem, mūzikas nodarbībām, ietekmē arī to kā bērni izjūt klusumu.

Demonstrējums: Kastītes atnes un noliek uz galda, attaisa vaļā, noliekot vāciņus priekšā kastītēm, tad skolotājs nosauc materiālu un demonstrē cilindra izņemšanu no kastītes, ņemot tos ar l. Pirkstiem aiz augšējās malas. Skolotājs demonstrē kā klausās cilindru skaņu, ar roku satverot cilindru pa vidu un uzliekot rp. Uz vāciņa pakrata cilindru pie abām ausīm kustinot vertikāli augšā lejā, noliek uz vāciņa un piedāvā paklausīties bērnam. Tad skolotājs saka, ka meklēs otrajā kastītē cilindru, kas skan tāpat. Izņem vienu no otras kastītes un vienā rokā turot zilo un otrā sarkano paklausās pie vienas un otras auss, tad bērns paklausās. Prasa vai ir vienādi? Bērns dod atbildi. Ja vienādi cilindri, noliekam pāri kreisajā pusē, nesaderīgo cilindru pāri liek pa labi no zilās kastītēs. Ja pāris nav atrasts ņem nākamo cilindru no zilās kastītes. Kad pāris atrasts, nesaderīgos cilindrus saliek atpakaļ kastītē.

Kad atrasti visi pāri, tiek veikta kļūdu kontrole: 1) vēlreiz paklausās, 2) salīdzina kontrolpunktus cilindra apakšā, paceļot cilindrus, nevis gāžot.

Pareizā pāra cilindri tiek atlikti atpakaļ katrs savā kastītē, ja pāri nepareizi – tos liek malā, meklē pareizos starp kļūdainajiem.

Kad visi pāri atrasti vēlams sajaukt cilindrus vienā no kastītēm.

Kļūdu kontrole: ar dzirdes palīdzību, ar kontrolpunktiem;

Vingrinājumi: Demonstrējuma atkārtojums, strādāt ar aizsietām acīm. 3 pakāpju lekcija – skaļš, kluss un šo vārdu salīdzināmās pakāpes. Vingrinājumi, kuros jāveido rindas, no vienas kastītes cilindriem skolotājs izveido kontrolrindu, bērns sameklē vienādos

Vecums: no 3 gadiem

Vārdu krājuma paplašināšanas iespējas: Trokšņu cilindri, skaļš – skaļāks – visskaļākais, kluss – klusāks – visklusākais.

Anketa.

Labdien!

Latvijas Universitātes studente Iveta Gailīte diplomdarba „Marijas Montessori metodiskie materiāli 2-3 gadus veciem bērniem uztveres attīstīšanai” ietvaros veic pētījumu par Marijas Montessori metodiskiem materiāliem.

Aizpildot šo anketu Jūs palīdzēsiet autorei izprast vecāku attieksmi pret netradicionālam pieejam pirmsskola , M. Montessori metodiskiem materiāliem.

Anketa nav pareizu nepareizu variantu, izvelēties sev piemērotāku atbildi. Anketa anonīma, rezultāti tiks atspoguļoti apkopota veida.

1.Vai Jūs dzirdējāt par M. Montessori didaktiskiem materiāliem:

- Jā
- Nē
- Nevaru atbildēt

6. Viena no M. Montessori atziņām bija par to, ka ļoti būtiska bērnam ir mācību vide kur viņš attīsta savas spējas, vai Jūs tam piekrītat?

- Jā
- Nē
- Nevaru atbildēt

3.M. Montessori viens no galveniem principiem- mācīšanas ar pieredzes starpniecību, vai Jūs tam piekrītat?

- Jā
- Nē

Nevaru atbildēt

4.M. Montesori pirmais pedagoģiskais kredo: humāna pedagoģija ir iespējama tikai tad, ja bērniem tiek dota darbības brīvība, kas balstās uz pašdisciplīnu, vai Jūs tam piekrītat?

Jā

Nē

Nevaru atbildēt

7. M. Montesori materiāli ir saistoši un vienkārši, izveidoti tā, lai bērns patstāvīgi varētu ieraudzīt un izlabot savas kļūdas, vai Jūs tam piekrītat?

Jā

Nē

Nevaru atbildēt

8. Daudz un dažādi eksperimentējot, pedagoģe secināja, ka bērniem apbalvojumi un sodi ir pilnīgi vienaldzīgi, vai Jūs tam piekrītat?

Jā

Nē

Nevaru atbildēt

9. Ja Jums būtu iespēja izvēlēties savam bērnam pirmsskolu, Jūs izvēlētos pirmsskolu kur strādā pēc M. Monesori materiāliem?

Jā

Nē

Nevaru atbildēt

Paldies par atsaucību!

Mārītes deļa

Didaktiskais uzdevums : Vingrināt dzirdes uztveri, atdarinot dažādus ritmus. Attīstīt uzmanību un koncentrēšanās spējas.

Spēles gaita : Spēles sākumā bērns izpēta kā skan viņa instruments. Pieaugušais lūdz ieklausīties kā ar to var spēlēt. Pieaugušais skaita dzejoli :

Mārīte iet pa taciņu,

Augšup vien, augšup vien,

Piesit mazām kājiņām,

Maršs uz savām mājiņām –

Līdzī sitot ritmu. Kad bērns noklausījies, aicina to kopīgi atkārtot. Sākumā ritmu sit lēnām, kad bērns apguvis sist ritmiski kopā ar pieaugušo var mainīt dzejoļa skaitīšanas ātrumu, līdz ar to ritmu. Kad bērns apguvis prasmī spēlēt, ieklausoties ritmā, var piedāvāt pašam izdomāt, savu ritmu. Šo spēli var spēlēt brīvajos brīžos, kā arī iesākot rotaļnodarbību.

Mana mūzika!

Didaktiskais uzdevums : Rosināt atdarināt ritmus, radīt tos pašam izmantojot savu ķermeni.

Spēles gaita : Pedagoģs aicina bērnu atdarināt dažādus ritma vingrinājumus, izmantojot savas ķermeņa daļas : rokas, kājas. Pieaugušais piedāvā atdarināt, kā līst lietus, kā iet lācis, kā dip soļi, kad skrien, kad iet u.c. Kad bērni apguvuši spēli, audzinātāja piedāvā izdomāt bērniem pašiem savus ritmus, kopīgi tos visi atkārtot. Spēli var spēlēt brīvajos brīžos, kā arī svētkos, dzimšanas dienas ballītēs.

Ka skan?

Didaktiskais uzdevums : Attīstīt dzirdes uztveri; vingrināt prasmi izšķirt klusas, skaļas skaņas.

Spēles gaita : Spēlē tiek izmantotas kastītes, kurās sabērtas pupas un mannā. Pieaugušais paskandina vienu, tad lūdz bērnu atrast savā komplektā tādu pašu pēc skanējuma. Noskaidro kā tas skan : skaļi, klusi. Ja bērns neatrod, pieaugušais paskandina vēlreiz, kamēr bērns atrod. Sākuma piedāvā izvēlēties no diviem instrumentiem, kad bērns to apguvis, var piedāvāt izvēlēties no vairākiem variantiem īsto. Šai spēlei nepieciešams divi komplekti, viens bērnam, otrs pieaugušajam. Spēli var spēlēt ārpus nodarbības, gan arī nodarbību laikā.

Kur paslēpusies tāda krāsa?

Didaktiskais uzdevums : Vingrināt lietot krāsu nosaukumus, tās atpazīt, salīdzināt.

Spēles gaita : Grupas telpā dažādās vietās izvieto krāsainas puķes. Pedagoģs piedāvā katram izvēlēties vienu krāsas kartīti. Tad aicina sameklēt tādas krāsas puķi, kāda ir izvilktā krāsas kartīte. Atraduši savas krāsas puķi, bērns to paņem un atnes parādot pedagoģam. Ja nav pareizi atrasta, meklējumi turpinās, līdz atrod pareizo. Atrod pareizo krāsu kartīti, bērns ar pedagoģa palīdzību to nosauc vārdā. Šajā spēlē var piedalīties 6 bērni. To var spēlēt arī nodarbībās, lai bērns apsēstos norādītajā vietā.

Gaisa baloni!

Didaktiskais uzdevums : Pilnveidot priekšstatus par krāsu. Mācīt bērnus salīdzināt pēc krāsas dažāda veida priekšmetus. Vingrinājums domāts sākotnējai bērnu iepazīstināšanai ar septiņām spektra krāsām (*Šajā rotaļā audzinātāja pati krāsas nosauc, bet neizvirza prasību bērniem šos nosaukumus iegaumēt*).

Materiāls : Kartona loksne (30x12 cm), uz kuras uzzīmētas aukliņas septiņās spektra krāsās. Septiņi dažādu krāsu kartona riņķīši – „gaisa baloni”; to krāsas atbilst aukliņu krāsām.

Vadīšana : Audzinātāja parāda bērniem kartona sloksni, uz kuras uzzīmētas dažādu krāsu aukliņas. Pēc tam pievērš uzmanību baloniņiem. „Šodien paspēlēsīties ar gaisa baloniņiem, „audzinātāja saka. „Jums katram uz galda ir kartona sloksne. Paskatieties uz to un pasakiet, ko jūs tur redzat! Pareizi, aukliņas dažādās krāsās. Tagad paskatieties uz baloniņiem, arī tie ir dažādās krāsās, tāpat kā aukliņas! Katram baloniņam uz sloksnes ir sava aukliņa. Jāatrod katrai aukliņai krāsas ziņā atbilstošs baloniņš un tas pie aukliņas „jāpiesien”. Pie sarkanās aukliņas „jāpiesien” sarkanais baloniņš, pie dzeltenās – dzeltenais, pie zilās – zilais. Tā jāatrod un „jāpiesien” visi baloniņi.

Sameklē pāri!

Didaktiskais uzdevums : Mācīt bērnu fiksēt uzmanību uz priekšmeta formu, to salīdzināt, atrast vienādos, ņemot vērā priekšmeta krāsu un formu.

Spēles gaita : Pedagoģs piedāvā sakārtot ģeometriskās figūras. Spēles noteikums ir tās sašķirot pa pāriem ievērojot krāsu un formu. Kad bērns apguvis prasmi kārtot 4 pārus, var piedāvāt vairāk. Darbošanās gaitā pedagoģs kopīgi ar bērnu noskaidro krāsu, to nosauc. Aicina bērnam pašam pateikt kādā krāsā ir ģeometriskā figūra. Spēli var spēlēt ar bērnu individuāli darbojoties, kā arī pa apakšgrupām, nodarbību laikā.

Atrod vienādos!

Didaktiskais uzdevums : Vingrināt prasmi šķirot un grupēt priekšmetus pēc vienas sensorās pazīmes, formas.

Spēles gaita : Uz galda novietotas dažādas krāsas ģeometriskās figūras. Bērniem jāatrod divas vienādas, neņemot vērā kādās krāsās tās ir. Spēli var spēlēt brīvajos brīžos, lai nostiprinātu formas uztveri. Spēli laikā noskaidro, kāda katrai figūrai ir krāsa.

Liels – mazs!

Didaktiskais uzdevums : Mācīt atšķirt un grupēt priekšmetus pēc lieluma.

Spēles gaita : Uz galda novietoti divi spainīši, viens lielāks otrs mazāks. Arī priekšmeti, kas atrodas uz galda ir izteikti lieli un mazi. Bērnam jāatrod, pie kura spainīša, jāpieliek attiecīgs priekšmets. Spēles laikā pieaugušais aicina nosaukt katru priekšmetu vārdā un atrast tam draugu. Lielie draugi pie lielajiem, mazie pie mazajiem. Spēles beigās noskaidro, ka kopā ir daudz priekšmetu. Spēli var spēlēt brīvajos brīžos, mainot šķirojamās priekšmetus, kā arī pa apakšgrupām. Rosinot bērnus sadarboties savā starpā.

Piramīda.

Didaktiskais uzdevums : Mācīt noteikt elementu lieluma attiecības, būvējot piramīdu.

Spēles gaita : Spēle tiek spēlēta līdzīgi kā ‘’ Uzbūvē torni!’’. Kad bērns apguvis prasmi būvēt piramīdu no 4 riņķiem, var piedāvāt piramīdas, kur ir lielāks riņķu skaits.

Saliec pareizi.

Didaktiskais uzdevums : Vingrināt prasmi grupēt priekšmetus, ievērojot krāsu, lieluma īpašības.

Spēles gaita : Uz paklāja ir izlikti dažādas krāsas lego kluči. Tie ir dažāda lieluma un krāsas. Pedagogam rokās ir krāsu kastītes : viena liela, otra maza. Bērns izvēlas vienu krāsu, to nosauc. Tad bērnam jāatrod tādas pašas krāsas lego kluči, pieliekot mazo pie mazās krāsu kastītes, lielo pie lielās krāsu kastītes. Spēle beidzas, kad sašķiroti visi lego kluči pa lielumiem un krāsām. Spēli var spēlēt brīvajos brīžos, vairākas reizes nedēļā.

Lai skan!

Didaktiskais uzdevums : Attīstīt dzirdes uztveri.

Spēles gaita : Dažādu materiālu loksnes- noteikt dažādu materiālu čaukstoņu.

Saklausīt klusākās, skaļākās skaņas- „Kinderoliņu” virtene.

Pogu virtene- saklausīt atšķirības pogu graboņā.

Veicināt bērniem ritma atkārtošanu. Saklausīt atšķirības- stiprākas un vājākas piesitiens ar dažādām virsmām. Šo vingrinājumu ieteicams izmantot dziesmu pavadījumos.

Noslēpumainas kastītes.

Didaktiskais uzdevums : pamatkrāsu uztvere, attīstīt pirkstu sīko muskulatūru, lieluma salīdzināšanas spējas.

Spēles gaita : Atverot kastīti redzams, ka akmentiņi ir dažādas krāsās, bet katra kastīte iekšpusē ir citā krāsā, tā gaida savus akmentiņus.

Bērniem jāsašķiro akmentiņus pa krāsām un jāsaliek pareizajā kastītē. Taču akmentiņi ir dažāda lieluma. Otrs uzdevums ir nostādīt rindā visus akmentiņus pēc lieluma.

Jautrie rūķīši.

Didaktiskais uzdevums : attīstīt krāsu izjūtu un daudzuma uztveri.

Spēles gaita : Groziņā atrodas rūķīši dažādās krāsās. Rūķīši tādā pašā krāsā piesieti pie riņķiem. Bērnam jāpaņem viens rūķītis no groza, jānosauc tā krāsa un jāatrod pie riņķa piesietu tādu pašu rūķīti, tādā pašā krāsā.

Skolotāja noņem kādu rūķīti, bērnam jāmēģina pateikt „Kurš rūķītis pazudis?”

Atrodi rūķīšus pēc toņiem (zils- tumši zils- gaiši zils un ttl.) Iepazīties ar jēdzienu „viens- daudz- maz”.

Atrodi tādu pašu!

Didaktiskais uzdevums : Mācīt atlasīt priekšmetus pēc vienas sensorās pazīmes – krāsas.

Spēles gaita : Spēlē tiek izmantoti divi krāsu kartīšu komplekti. Viens ir pedagogam, bet otrs bērnam. Pedagogs parāda un nosauc krāsu. Bērns meklē nosaukto un parādīto krāsu kartīti. Atrodot pareizo, to noliek malā un turpina meklēšanu, pārliecinoties, vai ir vēl tādas pašas krāsas, dotajās kartītēs. Kad visas atrastas, pedagogs rāda un sauc nākamo krāsu. Spēle turpinās kamēr visas krāsas ir sašķirotas. Bērnai pieļaujot kļūdas, pedagogs aicina aplūkot demonstrēto kartīti vēlreiz, un meklēt tādu pašu. Ar šīs spēles palīdzību, bērns apgūst prasmi, nosaukt krāsu vārdā. Šo spēli var spēlēt strādājot ar bērnu individualitāti, kā arī izmantot rotaļnodarbībās.

Diplomdarbs „**Marijas Montesori metodiskie materiāli 2-3 gadus veciem bērniem uztveres attīstībai.**” izstrādāts LU PPMF Pedagoģijas nodaļā

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Iveta Gailīte _____

paraksts un datums

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr.paed. Ērika Vugule _____

paraksts un datums

Darbs iesniegts Pedagoģijas nodaļā

vec. lietvede

_____ vārds, uzvārds, paraksts, datums

Darbs aizstāvēts Diplomdarba pārbaudījumu komisijas sēdē

Datums un protokola Nr. _____

Vērtējums: _____

Komisijas sekretāre: